

Eit evig forskarliv

Når dei går av med pensjon, kan forskinga starte for alvor.

Side 14–19

Aukande forskingsbudsjett

Men når pengane fram til dei som treng dei mest?

Slik prioriterer regjeringa pengane til forskning.

Langtidsplanen for forskning og høgare utdanning verkar. Det er ei gledeleg side ved regjeringas framlegg til statsbudsjett. I 2014 vart ordninga med fleirårsbudsjettering oppretta, inspirert av mellom anna nasjonal transportplan: Når det gjeld dyr og langsiktig infrastruktur, som universitet og høgskular òg er, har ein føreseieleg horisont stor verdi. Dermed kjem nokre av løyvingane som bestilt, og det er ingen tvil om at mange land kan misunne oss budsjettframlegget for forskning og utvikling. Realveksten er på 3,1 prosent. Les meir om dette på side 4–5.

Der kan ein òg lese meir om endringane i finansieringssystemet, som er såpass store at innføringa i all sin velde er fordelt over to år. Regjeringa føreslår at universiteta og høgskulane i større grad vert finansierte etter *resultat*. Den resultatbaserte andelen nærmar seg no ein tredel. Kva slags resultat er det som skal gje uttelling? Her er det ei dreining, og ein auke frå seks til åtte indikatorar, altså teljelege einingar som er funne verdige å vere eit uttrykk for at ein driv med noko godt og viktig. Vitskapleg publisering og avlagte studiepoeng er dei mest kjende, gamle indikatorane. Når det gjeld utdanningsdelen, vil regjeringa no leggje meir vekt på fullførte *grader*. Framleis tel det positivt

Dei som har tent mest pengar, skal tene meir pengar.

for lærestadene at dei har utvekslingsstudentar, at dei utdannar doktorar, at dei har fått finansiering frå EU og Forskningsrådet. I tillegg vil det no telje positivt å ha inntekter frå bidrags- og oppdragsverksemd.

Eg vil peike på nokre veikskapar med denne modellen. For å ta dei sist nemnde indikatorane fyrst: Dei som har tent mest pengar, skal tene meir pengar. Å premiere oppdragsinntekter byr òg på eit anna problem – det oppmodar til større direkte konkurranse med instituttsektoren, som jamt over er dårlegare finansierte enn universiteta og høgskulane.

Høgskulane og dei nye universiteta har god grunn til å klage over korleis modellen verkar. Fædrelandsvennen skriv at han fører til kutt på mellom 15 og 20 millionar kvar for universiteta i Agder, Stavanger samt Nord universitet. For det fyrste har nye universitet mindre basisfinansiering enn dei gamle. For det andre stiller dei svakare i det endra teljeregimet. Institusjonar med ein stor del studentar som tek stutt utdan-

ning, til dømes etter- og vidareutdanning, får dårlegare uttelling. Det dreg i same retning – i favør dei store, gamle – at dei stiller sterkare i å skaffe eksterne forskingsmidlar. – Nå tvinges vi til å satse mer på gradsgivende studier. Det går på bekostning av livslang læring, sa UiS-rector Marit Boyesen til Fædrelandsvennen. – Det nye statsbudsjettet innebærer en omvendt Robin Hood-politikk der regjeringen tar fra de nye universitetene og gir til de rike og gamle universitetene, sa rektor Bjørn Olsen ved Nord Universitet til same avis.

Prissettinga av ulike utdanningar er problematisk. Her òg kjem høgskular og nye universitet dårlegare ut, sidan dei i stor grad utdannar mindre lønsame kandidatar, som lærarar og sjukepleiarar (sjå meir om dette på side 5). Regjeringa skal elles ha ros for eit skikkeleg løft for lærarutdanninga. Vel 250 millionar er sett av til den nye, femårige utdanninga.

Kva med dei tilsette sjølve, er det eit budsjettframlegg til sinnsro og velsigning? Trass den generelle auken i forskingsbudsjettet, vert universitet og høgskular utsette for kutt for tredje år på rad. Målet er avbyråkratisering, men korleis skal ein oppnå dette utan at det går ut over forskning og undervisning? Leiar Petter Aaslestad i Forskerforbundet utdjupar problemet overtydande i ei pressemelding. Nedskjeringane kan verte merkbare for den einskilde, både i form av tid (ein endå meir pressa kvardag) og pengar (mindre rom for å gje gode lønsvilkår). I sum byr budsjettet på lite som kan få fleire av dei mellombels tilsette over i faste stillingar. Eg saknar, så å seie, langtidsplanar på miljø- og individnivå. Opposisjon og støtteparti har dermed ein jobb å gjere i stortingshandsaminga av budsjettet på seinhausten. På dette feltet òg.

Redaktør
Kjetil A. Brottveit

14: Aldri helt pensjonist

Nå de endelig slutter, jobber de fleste videre som før. Få professorer bryter opp fra forskerkarrieren selv om de fyller 70.

20: Museumsetikeren

– Jeg var møkka lei av gjenstander og tradisjonell museumstenkning, sier Kathrin Pabst. Hun har i stedet jobbet med tabubelagte temaer og skrevet bok om museumsetikk.

24: Traumehåndtering

Hvordan skal man vise empati i avhør av ofre? Patrick Risan forsker på politiavhør av overlevende fra Utøya.

4: – Budsjett for forskjeller

Langtidsplanen blir fulgt opp i statsbudsjettet. Men et nytt belønningssystem fører til forskjellsbehandling av høyskoler og «gamle» universitet.

6: Resignasjon på Ås

De har kjempet mot omorganisering og innføring av ansatt rektor ved NMBU. Nå har ansatte og tillitsvalgte resignert.

7: – Må stille krav

Laksenæringen vil ha sitt eget forskernettverk. – Men også næringsinteresser må følge vitenskapelige kriterier, mener forskere.

8: – La forskerne fordele selv

Systemet med å fordele forskningsmidler etter søknad, er blitt for omfattende og tungrodd, mener nederlandsk professor.

10: Bibliotek slås sammen

Tidligere høyskolebibliotek må underlegge seg store universitetsbibliotek milevis unna. Kan det gå bra?

FASTE SIDER

29: Tilbakeblikk

32: Bøker

34: Kronikk

35: Gjesteskrivent

36: Debatt

37: Informasjon fra Forskerforbundet

Forskerforum

Nr. 9/2016 – 48. årgang

Fagblad om forskning og høyere utdanning. Forskerforum blir redigert etter redaktørplakaten og er medlem i Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo, Telefon: 21 02 34 00/Telefaks: 21 02 34 01

ANSVARLIG REDAKTØR: KJETIL A. BROTTVEIT, kjetil.brottveit@forskerforum.no

REDAKSJONSSEKRETÆR: AKSEL KJÆR VIDNES, aksel.vidnes@forskerforum.no

JOURNALISTER: JOHANNE LANDSVERK, johanne.landsverk@forskerforum.no

ELIN REKDAL MÜLLER, elin.rekdal.muller@forskerforum.no, KJERSTIN GJENGEDAL, kjerstin.gjengedal@forskerforum.no,

KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

REDAKSJONSRAÐ: Martin Eide, professor UiB, Helge Salvesen, bibliotekdirektør UiT, Reidun Høydal, Møreforskning/Høgskulen i Volda

ANNONSER: Arne Aardalsbakke, Telefon: 900 43 282, E-post: annonser@forskerforum.no

Design: Concorde Design. Forsidefoto: Erik Norrud. Trykk: Krona Trykk.

ISSN 0800-1715. Opplag: 19150

– SLUTT PÅ JOJO-BUDSJETTENE

Investeringene i forskning når nye høyder. – Dette har vi aldri opplevd før, sier Forskningsrådet.

– Samlet sett er det et sterkt forskningsbudsjett, konkluderer administrerende direktør i Norges forskningsråd Arvid Hallén.

Selv om budsjettveksten ikke er like sterk som året før, fortsetter realveksten til forsknings- og utviklingsformål (FoU). Dersom årets statsbudsjettforslag blir vedtatt, vil andelen av statsbudsjettet som går til FoU, bikke fire prosent. Årsaken: Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning fungerer.

– Vi er veldig godt fornøyde med at langtidsplanen for forskning og høyere utdanning ser ut til å virke. Planene og føringene som ligger i langtidsplanen, følges opp, særlig fra Kunnskapsdepartementets side, sier Hallén.

– Skulle ikke det bare mangle at en langtidsplan vedtatt av Stortinget faktisk følges opp?

– Jo, men en slik forutsigbarhet har vi aldri opplevd før! Vi har aldri opplevd faktisk å ha noe som ligner flerårsbudsjetter for forskning.

STIKK TIL DE RØDGRØNNE

Kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen bruker den stødige budsjettveksten i et stikk til den rødgrønne regjeringen.

– Der forrige regjering gikk opp og ned som en jojo, har vi en jevn og høy satsing. Den viktigste forskjellen fra forrige regjering til denne er langsiktigheten og forutsigbarheten. Vi prioriterer forskning ikke bare når det er valgår, men hvert år, i hvert budsjett, sier Isaksen til Forskerforum.

Han medgir at realveksten har vært høyere tidligere år, men understreker samtidig at statens investeringer i forskning totalt sett blir økt til et rekordhøyt nivå. Målt i andel av BNP er de statlige bevilgningene over én prosent, som lenge har vært en målsetting.

– Det skyldes nettopp langtidsplanen. Det nye med langtidsplanen var ikke bare prioriteringene, men at vi kom med konkrete forpliktende løfter på opptrapping, og det følger vi opp i dette budsjettet.

– ALDRI VÆRT BEDRE

Mye av økningen i budsjettet skyldes imidlertid en kraftig investering på rundt 1 milliard kroner i et nytt isgående forskningsfartøy. Også tidligere har store deler av budsjettveksten vært knyttet opp til store utgifter som ikke nødvendigvis vil merkes av den enkelte forskeren, som økninger i Norges kontingent til EUs forsknings-samarbeid Horisont 2020. Samtidig er Arvid Hallén klar på at norsk forskning blir bedre av slike investeringer, og understreker at investeringene i infrastruktur er på en historisk topp.

– I et langt historisk perspektiv kan vi se at vi aldri har hatt en bedre situasjon når det gjelder investering i vitenskapelig utstyr. Nå henger det sammen med at fornyelsestakten og avhengigheten av utstyr har blitt veldig stor, så

ILLUSTRASJON: FORSKERFORUM

■ Aldri har forsknings- og utviklingsutgifter utgjort en større andel av statsbudsjettet enn i forslaget for 2017, viser beregninger fra NIFU.

FOTO: MARI HALVORSEN

■ – Ikke krise, men likevel ting å ta tak i, sier Iselin Nybø i Venstre om statsbudsjettet.

hetsproblematikken også i budsjettbehandlingen.

– Vi ser at det står veldig lite i statsbudsjettet om arbeidet med å få ned midlertidigheten. Det er to muligheter til å redusere midlertidigheten i akademia nå i høst. Den ene er via ny lov om statens ansatte. Den andre er over statsbudsjettet. Forskerforbundet håper stortingspolitikkerne griper begge disse mulighetene, sier Aaslestad.

Stortingsrepresentant Iselin Nybø i Venstre lover at Stortinget ikke vil la budsjettet gå uendret igjennom.

– Det er kanskje ikke helt krise dette budsjettet, men det er likevel ting å ta tak i. Jeg hadde forventet at de skulle gi mer til å hjelpe institusjonene som fusjonerer. Det er litt penger til rehabilitering, men ingenting til nye bygg, som sektoren har etterlyst en stund, sier Nybø.

Stortinget vil behandle budsjettet komitévis utover senhøsten. Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen vil avlevere sin innstilling 1. desember, som så blir behandlet i plenum 8. desember. Statsbudsjettet skal være ferdig vedtatt 13. desember.

♦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

Statsbudsjett 2017

■ Bevilgningene til forskning og utviklingsarbeid (FoU) er på ca. 34,5 milliarder kroner. Det er en økning på nesten 1,9 milliarder i forhold til 2016. Det innebærer en nominell vekst på 5,7 prosent og en realvekst på 3,1 prosent.

vi må ha en stor satsning. Det er en nøkkel til å heve kvaliteten på norsk forskning.

HÅPER PÅ ENDRINGER

Også Forskerforbundet er fornøyd med at langtidsplanen følges opp og sikrer sektoren vekst. Samtidig peker forbundet på at mens veksten til FoU totalt er på 3,1 prosent, er veksten til universitetene og høyskolene kun på 2,6 prosent.

– Vi er usikre på om dette er nok til å gjøre noe med rekrutteringsutfordringene i sektoren og til å sikre at forskerkarrieren framstår som attraktiv for unge forskertalenter, sier forbundsleder Petter Aaslestad.

Han håper Stortinget vil se på midlertidig-

– FORSKJELLSBEHANDLER HØYSKOLER

Det nye belønningssystemet for universiteter og høyskoler kan få så store konsekvenser at det fases inn over to år.

Regjeringen vedtok i fjor endringer i finansieringssystemet for universitetene og høyskolene, men vektleggingen av de ulike insentivene ble ikke offentliggjort før statsbudsjettforslaget for 2017. Der kommer det frem at omfordelingen med det nye systemet blir faset inn over to år, fordi den kan gi ganske store utslag for enkelte institusjoner.

Hovedtrekkene i dagens system videreføres, med én basisdel og én resultatbasert del basert på produksjon av studiepoeng og forskning. Statsbudsjettforslaget legger opp til en økning i den resultatbaserte delen av finansieringen med 300 millioner kroner, som blir flyttet fra basisfinansieringen.

REAGERER PÅ FORDELING

Det er to nye indikatorer som er lagt til. Den ene er kandidatindikatoren, som belønner at lærestedene uteksaminerer studenter med hele grader. Den andre er indikatoren for bi-drags- og oppdragsfinansiert aktivitet (BOA).

Rektor ved Høgskolen i Oslo og Akershus Curt Rice reagerer imidlertid på hvordan kandidatindikatoren er innrettet. Høgskolens vekst til neste år vil bli på magre 1,6 prosent, mens sektoren i snitt får 2,6 prosent. Det skyldes blant annet at høyskolen utdanner kandidater som gir mindre belønning, som sykepleiere og lærere. I tillegg utdanner høyskolen mange i enkeltemner, som ikke gir uttelling på denne indikatoren.

– Jeg synes det er litt merkelig at det nye in-

dikatorsystemet har et retorisk fokus på belønning av utdanningsaktiviteter, men så er den reelle effekten at de gamle universitetene får mer. Høgskolene og de nye universitetene får mindre, selv om vi produserer enormt mange kandidater, sier Rice.

KAN FORBEDRE SEG

Forskerforbundet reagerer på BOA-indikatoren, og håper Stortinget vil se på den i budsjettbehandlingen.

– Det er merkelig at man legger så bra til rette for at universitetene og høyskolene skal konkurrere med instituttsektoren med BOA-indikatoren. Det er konkurransevridende i forhold til instituttsektoren, sier leder Petter Aaslestad.

Kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen forsvarer endringene med at selve poenget er at de skal føre til at institusjonene endrer aktiviteten sin.

– Selvfølgelig er det noen som i første runde kommer dårligere og bedre ut, sier Isaksen.

– Fordelen er at man vil kunne forbedre seg, særlig på det som er i åpen ramme. Og så er det verdt å merke seg at flere som kommer dårlig ut på dette, vil komme godt ut av statsbudsjettet totalt sett, fordi de får flere doktorgradsstipendiat og tilskudd til lærerutdanning, sier Isaksen.

❖ AV AKSEL KJÆR VIDNES

FOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

■ – Politikerne bør bygge videre på hvordan staten belønner universiteter og høyskoler, mener rektor Curt Rice.

LIKESTILLING

Toppmiljø får fortsette

CORE – kjernemiljø for likestillingsforskning ved Institutt for samfunnsforskning (ISF) – får penger til videre drift. Senteret ble dannet i 2013 på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet og forsker hovedsakelig på likestillingsutfordringer i arbeidslivet.

– I løpet av de fire årene CORE har eksistert, har det etablert seg som et ledende nasjonalt kjernemiljø for likestillingsforskning, og vi ser med glede fram til fortsettelsen, sier ISF-direktør Tanja Storsul.

FOTO: ISF/JAN EGIL SANDSTAD

FORSKNINGSRÅDET

Tar og gir

Regjeringen vil foreta et ettårig kutt på 300 millioner kroner i bevilgningene til infrastruktur i Forskningsrådet,

fordi pengene fra i fjor ikke er brukt opp, skriver forskning.no. – Jeg oppfatter det som en ren teknikalitet. Vi har hatt en betydelig opptrapping i denne budsjettposten

de siste årene og klarer ikke å bruke så mye som vi har fått tildelt, sier direktør Arvid Hallén. Samtidig bevilger regjeringen 100 millioner i varig økning til infrastruktur, i tråd med langtidsplanen for forskning.

FOTO: SVERRE CHR. JARLUD

MUSEUM

– Lite til Innlandet

I statsbudsjettet for 2017 foreslår regjeringen å bevilge 31,2 millioner kroner til nye prosjekter over posten Nasjonale kulturbygg. Anno Museum i

Hedmark er kritisk til at de fleste pengene går til sentrale strøk. – Det er helt uforståelig for oss at Hedmarks kulturarv ikke er viktig nok til å prioriteres, sier direktør

Harald Jacobsen. Regjeringen vil også bevilge 25 millioner kroner til oppgradering av museumsanlegg i Rogaland og Hordaland, som en del av tiltakspakken for Sør- og Vestlandet.

FOTO: GEIR OVE ANDRESEN/ANNO MUSEUM

RESIGNERTE ETTER KAMPEN

Ved NMBU har tilsette og tillitsvalde stått på barrikadane. No har dei mista gløden.

POLITIKK

– Det har vore ein god del intern støy ved NMBU i vår på grunn av ein stor omstillingsprosess. Ganske mange syntest at ting ikkje skjedde i rett rekkefølge. Styret gjorde vedtak før dei hadde undersøkt saka, seier Lena Kjøbli. Ho er leiar i Forskerforbundet ved Noregs miljø- og biovitenskaplege universitet (NMBU).

– Dette kom berre to år etter en tidkrevjande fusjonsprosess. Så i haust merkar vi som tillitsvalde ein reduksjon i engasjementet blant dei tilsette og lokale tillitsvalde, seier ho.

Forskerforum skreiv i førre nummer om lågt engasjement rundt fusjonar og omorganiseringar ved universitet og høgskular. Men ved NMBU vart det store protestar då universitetstyret ville gjere om på fakulteta og innføre tilsett rektor i staden for vald rektor.

– Prosessen og resultatet gjekk i ei anna retning enn det som tidligare har vore tradisjon i organisasjonen, som til dømes færre kollegiale organ og tilsett rektor heller enn vald. Det var eit kjempestort engasjement frå professorar og andre tilsette, men fleire har sagt etterpå at dei korkje har tid eller kapasitet lenger, seier Kjøbli.

– FOLK SKJERMAR SEG

Kjøbli trur også fleire har resignert fordi innspel ikkje vart tekne til følgje.

– Blant anna var det 1000 underskrifter for vald rektor som styret ikkje tok noko omsyn til. Eg merkar no at folk skjermar seg meir, og vi er bekymra for om vi får rekruttert nok tillitsvalde på lengre sikt. Vitenskapleg tilsette har ei veldig stor arbeidsbyrde allereie. Når det blir to tidkrevjande omstillingsperiodar med ein del uro på kort tid, slik det har vore her ved NMBU, kan resultatet bli ei form for trøyttelek.

Ho meiner det synd om folk mistar engasjement sitt.

– Det som bekymrar meg på lang sikt, er om institusjonen blir ei form for «forskarhotell» der forskarane sjekkar inn og jobbar skjerma, utan å engasjere seg. Ei slik utvikling bør bekymre leiarane og styret ved institusjonane meir.

– IKKJE HYGGELEG Å TONE FLAGG

Gaute Einevoll er professor ved Institutt for matematiske realfag og teknologi ved NMBU. Han var blant dei som engasjerte seg i vår, blant anna gjennom innlegg i Khrono.

– Ein av fordelane vi har hatt ved NMBU, er at institusjonen er ganske liten, med kort avstand mellom institutta og til leiinga, og det har gjort det mogleg å engasjere seg. Men mange er oppgitte etter det som skjedde i vår, seier han.

Ein evoll reagerte særleg på styrevedtaket om å endre talet på faglege einingar frå 13 institutt til seks fakultet.

– Den saka vart «kuppa» i eit styremøte i

FOTO: HÅKON SPARE

■ Tilsette ved NMBU demonstrerte for gjeninnføring av vald rektor, men tapte. På traktortilhengaren: Lena Kjøbli (t.v.) og rektor Mari Sundli Tveit.

januar og var ikkje eingong ført opp som styresak. Ingen i styret forklarte eller forsvarte vedtaket overfor dei tilsette i debatten som følgde, hevdar professoren.

I juni vedtok styret, etter forslag frå rektor, at NMBU skal ha sju einingar eller fakultet.

– Til sjuande og sist gjorde styret om på det forhasta og stivbeinte vedtaket etter mange månader med unødig strid, seier han.

Ein evoll er eigentleg ikkje så interessert i å involvere seg i styring av universitetet.

– Men i denne saka følte eg at eg hadde eit varslingsansvar. Samfunnet brukar milliardar på nybygg og investeringar ved NMBU, og som fagperson har eg plikt til å seie frå når det blir sløst med ressursar.

Han har ikkje fått reaksjonar frå leiinga.

– Men det er ikkje hyggeleg å gå offentleg ut mot sin eigen arbeidsplass og si eiga leing. Mange av oss som protesterte, er blant dei mest aktive forskarane ved NMBU og som leier store forskingsprosjekt, og ingen ønskjer seg ein effektiv administrasjon meir enn oss. Men det synest å vere ei mistru til at vi har noko å bidra med når det gjeld organisering.

Ein evoll er ikkje lenger særleg motivert til å gjere noko ekstra for NMBU.

FOTO: HÅKON SPARE

– Folk er resignerte og skjermar seg meir, seier Lena Kjøbli.

– Vi gjer sjølvstakt jobben vår, men kvifor skal vi engasjere oss ekstra når vi ikkje blir høyrd eller respekterte?

SKARP RETORIKK

Rektor Mari Sundli Tveit ved NMBU seier at dei tilsette vart inviterte til å delta i diskusjonen.

– I løpet av våren hadde vi seks allmøte. Det er utruleg viktig at dei tilsette engasjerer seg, ikkje minst for å vere med på å gjere universitetet betre, seier Sundli Tveit.

Ho seier det i diskusjonen i vår var svært skarp retorikk, både mot leiinga og generelt.

– Sjølv fekk eg mange tilbakemeldingar frå folk som ikkje torde å vere med i debatten fordi retorikken hadde blitt så skarp mellom fagmiljøa. Dei orka ikkje å ta ordet på allmøta, av redsle for å bli «skotne ned». Slik kan sjølve debatten nokre gonger stå i vegen for seg sjølv, meiner ho.

NMBU-rektoren trur ikkje det er på grunn av leiinga at så få har engasjert seg i haust.

– Eg trur heller det kan kome av det tøffe debattklimaet. Som rektor ønskjer eg ein raus debatt, der alle kan vere med og ikkje brenn inne med noko fordi dei ikkje tør å delta.

♦ AV JOHANNE LANDSVERK

– MÅ VÆRE VITENSKAPELIG

Laksenæringens forskning møter kritikk: – De må forholde seg til det vitenskapelige systemet for å bli tatt alvorlig.

Biolog Erik Sterud reagerer på at lakseoppdrettsnæringen utfordrer Havforskningsinstituttet (HI) med å danne et eget forskningsmiljø, som Forskerforum skrev om i forrige nummer.

– Det er skremmende når utgangspunktet for å bygge et «uavhengig» forskernettverk, er at oppdrettsnæringen ikke liker resultatene fra etablert forskning. Men skal du sponse forskning, kan du ikke be forskerne lete etter andre resultater, sier Sterud. Han har vært forsker ved Veterinærinstituttet, men er nå fagsjef i Norske Lakseelver som organiserer elveeiere. Særlig er Sterud kritisk til å kalle rapportene som rådgiver Jan Arve Gjøvik har laget for oppdrettsnæringen, for forskning.

– Når Gjøvik sier til Forskerforum at kritikken av HI er velbegrunnet og veldokumentert, er det problematisk fordi han aldri har publisert en eneste vitenskapelig artikkel. Ingen av hans arbeidere har en ansvarlig utgiver, de er urefererbare i en vitenskapelig kontekst, og innholdet kan ikke sies å være dokumentert, sier han.

Hvis næringen vil bli tatt på alvor, må de forholde seg til det vitenskapelige samfunnet og det vitenskapelige systemet, mener Sterud.

– Vi må skille mellom en debatt om vitenskap, altså om dens rolle, utøvelse og funksjon, og den vitenskapelige debatten hvor metoder, teorier og resultater diskuteres. Begge er for så vidt åpne for alle, men sistnevnte må føres på en vitenskapelig arena, som stiller samme krav til kritikerne som til dem som kritiseres.

– MÅ FAGFELLEVRURDERES

At næringsinteresser må følge vitenskapelige kriterier, er professor i sosiologi ved NTNU, Aksel Tjora, enig i.

– Fagfellevurderinger er minstekravet for å kalle noe forskning, sier han.

– Næringsinteresser må bruke ressurser på å få kunnskapen sin vurdert av uavhengige forskere, som i en fagfellevurdering. Vurderingen er en omfattende innsats alle forskere gjør, og den gir forskningen integritet og autoritet. Uten dette kan ikke næringslivet hevde at deres kunnskap er like god, sier han.

Når etablert forskning utfordres, må også forskerne være ydmyke, mener Tjora.

– En fagfellevurdering kan aldri garantere for sannheten. Denne kvalitetssikringen tester mer om selve forskningsarbeidet og analysene er gjort innen faglige rammer, altså en uavhengig sjekk av solid nok forskerhåndverk. Men selv da kan resultater være feil, sier Tjora.

– KAN IKKE UTESTENGE

Grensene mellom politikk og vitenskap krysses hele tiden, og det er uunngåelig, sier forsker Rune Hornnes ved Universitetet i Bergen.

FOTO: KJELL INGE SØREIDE

■ – Skal laksenæringen sponse forskning, kan den ikke be forskerne lete etter gitte resultater, sier Erik Sterud i Norske Lakseelver.

FOTO: ERIK NORRUD

■ – Fagfellevurderinger er minstekravet for å kalle noe forskning, sier NTNU-professor Aksel Tjora.

– Denne debatten handler mye om å etablere grenser for hva det er lov til å stille spørsmål ved og ikke, og om aktører utenfor etablerte miljøer er legfolk eller eksperter, sier Hornnes, som har forsket på vitenskapens rolle i norsk og internasjonal fiskeripolitikk.

– Dersom vitenskapen blir utfordret utenfra, må vi se på argumentene til motstemmene, heller enn å stenge dem ute. HI bør ha tillit nok til egen forskning og ta runden med å overbevise næringen, sier Hornnes.

– Men det bør gå an å stille krav til empirisk belegg og metode i en slik diskusjon, sier han. Hornnes viser til den franske vitenskapsteo-

retikeren Bruno Latour hvis viktigste premiss er at kunnskapsproduksjon alltid er mer eller mindre usikker.

– Latour opponerer mot at «fagkunnskapen» skal etableres av vitenskapsfolk først, og at politikere eller byråkrater skal ta sine beslutninger etterpå, som i en todelt prosess, sier Hornnes.

– Siden vitenskapelig kunnskapsproduksjon inneholder usikkerhet og kan få store konsekvenser, må berørte parter få komme til orde, også i faktaspørsmål. Til slutt må uansett beslutningstagerne bestemme seg for hvilken forskning de vil stole på, sier Hornnes.

– INGEN FØRINGER

I november arrangerer Forskerforbundet seminaret «Hvem eier forskningen?», hvor blant andre Aksel Tjora skal holde innlegg. Leder i forbundet Petter Aaslestad mener at når næringsinteresser engasjerer seg så sterkt i forskning, må de minnes om at akademisk frihet ikke må komme under press.

– Uansett om det opprettes nye private forskningsinstitutter eller om industrien betaler gaveprofessorat, er det en forutsetning at pengene ikke legger føringer på metodikk eller forskningsspørsmål. Hvis næringen investerer i forskning, må samme betingelser om uavhengighet gjelde, sier han.

♦ AV ELIN REKDAL MÜLLER

– BØR FORDELE PENGANE SJØLVE

Forskarar brukar mykje tid på å skrive søknadar som aldri får gjennomslag. No kan eit nytt forslag til finansieringsmodell bli prøvd ut i Nederland.

FINANSIERING

– Systemet der forskingsmidlar blir fordelte etter evaluering av prosjektsøknader, har fungert bra lenge, men no er det blitt for omfattande og tungrodd, og det må endrast, seier Marten Scheffer til Forskerforum.

Scheffer er professor ved Wageningen University & Research i Nederland. Han har greidd kunststykket å få forskingsfinansiering til å bli ei nasjonal nyhendesak. Det har han gjort med eit forslag om å la forskarane finansiere kvarandre.

GÅR ENORMT MED TID

– Sjølv har eg lite å klage over. Eg er ein av dei som får mykje pengar med dagens system. Det gjev meg fridomen til å peike på svake punkt i systemet, forklarar han.

Scheffer forskar på akvatisk økologi og har fått både det prestisjetunge ERC Advanced Grant og den nederlandske Spinoza-prisen,

som har gjeve han fleire millionar euro til å forske for. Likevel meiner han at ein er langt forbi punktet der systemet må byggast om.

– Forskarar brukar utruleg mykje tid på å skrive søknadar. Eg ser folk omkring meg som har gode idear, men som strevar med å få pengar. Og evne til skaffe finansiering er jo blitt eit kriterium for å få vitskaplege stillingar. Dermed må ein sende fleire søknadar, som igjen gjev lågare sjanse for uttelling sidan det blir mindre tid til å jobbe med vitskap. Søknadane skal også evaluerast. Enormt med tid går med i dette maskineriet, seier Scheffer til Forskerforum.

UNDERSØKER TIDSBruk

Det er etter kvart mange som er uroa over at søknadsskriving tek tid frå produktivt vitskapleg arbeid. European University Association har estimert at mellom 1,3 og 2,7 milliardar euro går med til å skrive søknadar som ikkje når opp, til Horisont 2020, ofte trass i

høg skår i evalueringane. No er NIFU, på oppdrag frå Kunnskapsdepartementet, i gang med å undersøke kor mykje tid forskarar brukar på å søke midlar frå Forskringsrådet. Resultata er venta i slutten av november.

– Eg opplever at respondentane er veldig interesserte i temaet. Er tida og ressursane ein brukar på å skrive søknadar som kanskje ikkje når opp, bortkasta, eller har forskarane anna utbyte av det? Dette er noko vi ønskjer å følgje opp også etter at bestillinga frå departementet er levert, seier Inge Ramberg, som er ansvarleg for undersøkinga hos NIFU.

STERK SKEIVFORDELING

Styresmakter forsvarer gjerne søknadssystemet med at konkurransen om midlar hjelper forskarane til å skjerpe tanken for å kome opp med dei beste ideane. Marten Scheffer er til dels samd i det.

– Problemet er at det er blitt for mykje. Og

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS/AVI

■ Berre 12–14 prosent av søknadane til Horisont 2020 når opp. Det inneber at det er gjort mykje bortkasta arbeid.

systemet har dessutan bieffektar: Mesteparten av pengane går til nokre få personar, som meg. Satsar du alle pengane på få hjernar, går du glipp av variasjonen. Eg vil sjølvsagt gjere det beste eg kan med pengane, men det kan jo finnast andre der ute som ville ha gjort noko betre. Studiar finn ingen korrelasjon mellom rangering av prosjektsøknadar og forskarane sin produktivitet i etterkant, seier han.

Saman med kollegaen Johan Bollen, som forskar på informatikk og sosiale nettverk ved Indiana University i USA, har han lansert ei enkel løysing: Dropp søknadane. Gje pengane til folk, ikkje til prosjekt.

FORESLÅR INTERN FORDELING

– Sjølvsagt vil somme bruke pengane betre enn andre. Spørsmålet er korleis vi kan vite kven det er lurast å satse på. Det beste vi kan gjere, er å bruke «visdomen til dei mange», seier Scheffer.

Ideen, som dei kallar SOFA (Self-Organized Fund Allocation) går ut på at ein først gjev eit likt beløp til alle forskarar. I neste steg må forskarane gje ein viss del av midlane vidare til ein annan forskar dei meiner fortener finansiering. Det kan gjerast ved hjelp av ei digital plattform der ein kan leggje inn automatiske avgrensingar, til dømes slik at ingen kan gje pengar til slektningar, tidlegare studentar, forskarar i same forskingsgruppe, eller forskarar ein sjølv har fått pengar frå. Johan Bollen har testa ei simulering av systemet, og meiner det er grunn til å tru at det vil fungere.

– Så kan ein også repetere dette steget slik at alle som får pengar, må gje vidare ein del av det dei får. Dermed vil dei største mottakarane også bli dei største donorane. Og ein kan velje å legge inn optimaliseringsalgoritmar og korreksjonsfaktorar, slik at ein kan korrigere for kjente mekanismar som at menn får meir enn kvinner, forklarar Scheffer.

KAN INKLUDERE FOLK FLEST

Ein treng ikkje eingong stanse ved forskarsamfunnet, meiner han. Det er ingenting i vegen for at også folk utanfor academia kan vere med på å fordele pengane gjennom det same systemet.

– Det ville vere ein transparent måte å sikre samfunnsengasjement på. Og det ville oppmunde forskarane om å kome ut av elfenbeinstårnet og snakke om forskinga si.

– Forskarar blir allereie i dag skulda for å overselje forskinga si for å hevde seg i konkurransen om midlar. Vil ikkje dette berre forsterke den mekanismen?

FOTO: PRIVAT

■ – Vi vil gjerne teste systemet og sjå korleis det heng i hop med produktivitet, seier Marten Scheffer.

– Det er sjølvsagt ein risiko. Men folk tek ulike avgjerder – heldigvis. Somme vil gje pengar til kreftforskarar som stadig er på tv, men går du for hardt ut, risikerer du også å skuffe og irritere folk. Og somme vil aktivt velje å støtte meir ukjende forskarar med gode idear.

– Kva med unge forskarar som ikkje har skaffa seg eit stort nettverk?

– I dag er det fleire som vil inn i ein forskarkarriere enn det er plass til. Vi kan ikkje gjere så mykje med det. Men er du først innanfor, vil systemet vårt i det minste sikre deg ei stabil basisløyving.

Scheffer meiner det er eit problem at ein i dag prøver å selektere ut dei beste hovuda på eit veldig tidleg stadium i karrieren.

– Dei som er middelaldrande, briljante forskarar i dag, var ikkje det som unge. Vi fekk tid på oss til å prøve oss fram og til å vekse. Er dei som gjer det best tidleg i tjuetåra, nødvendigvis dei same som vil gjere det best tjuet år seinare? Det kan vi ikkje vite.

SKAL TESTE ALTERNATIV

Etter at Scheffer og Bollen presenterte systemet sitt, er dei blitt møtte med stor interesse både frå media og politikarar i Nederland. Det nederlandske forskingsrådet NWO har ei stund vore i samtalar med styresmakter og institusjonar om korleis ein kan redusere tida forskarane nyttar til søknadsskriving. Sist juni vedtok parlamentet å sette i gang pilotprosjekt for alternative finansieringsmåtar, og SOFA er mellom ideane som blir vurderte.

– I NWO har vi lenge diskutert korleis vi kan gjere dette betre. Vi vurderer alternative løysingar, men det er for tidleg å seie kva vi landar på. Scheffers system er veldig interessant og noko vi vurderer sterkt. Men det er også mange andre alternativ, seier pressekontakt i NWO, Olivier Morot.

Budsjettet til NWO gjev i dag rom for å støtte 25 prosent av søknadane som kjem inn.

– Så vi kan ikkje berre flytte ein stor del av eit allereie trøgt budsjett over til ein uprøvd fordelingsmekanisme som vi ikkje kan vere sikre på om vil fungere. Dessutan er vi svært opptekne av at forskingskvaliteten må sikrast også med eit alternativt system, seier Morot.

NWO skal utvikle moglege alternativ over dei neste månadane, i dialog med det nederlandske Utdannings-, kultur- og forskingsdepartementet og med institusjonane.

– Spørsmålet er korleis vi kan vite kven det er lurast å satse på.

MARTEN SCHEFFER

♦ AV KJERSTIN GJENGEDAL

VERST FOR SMÅ BIBLIOTEK

Mange er spente på kvardagen når fleire små bibliotek skal bli eitt stort universitetsbibliotek.

FUSJON

– For dei små biblioteka som skal inn i ei større eining, blir det utfordrande. Men det vil nok også bli positivt reint fagleg, seier Lisbeth Tangen, bibliotekdirektør ved NTNU.

Etter alle fusjonane er mange bibliotekarar spente: Korleis vil det gå når høgskulebiblioteka skal inn i større universitetsbibliotek? Vil dei «forsvinne» eller bli integrerte i storbiblioteket?

Tangen fortel at organiseringa av universitetsbiblioteket ved NTNU ikkje er klar etter fusjonen med Høgskolen i Sør-Trøndelag (HiST), Høgskolen i Gjøvik og Høgskolen i Ålesund.

Men det som er klart, er at NTNU berre får eitt universitetsbibliotek og ein leiar:

– Det blir *ein* bibliotekdirektør, som alle må rapportere inn til. Men så spørst det korleis ein skal organisere seg når det gjeld Gjøvik og Ålesund, og korleis tidlegare HiST skal innlemmast i det nye universitetsbiblioteket.

STØRST ENDRING FOR HIST

Tangen trur det blir størst endring for gamle HiST.

– Dei andre to er så langt unna, så dei må utføre oppgåvene der dei er. Men ved HiST skal biblioteka inn i noko større. Korleis dette vil sjå ut, er ikkje avklara.

Ho seier at heilt uavhengig av fusjonar vil den største utfordringa for NTNU-bibliotekarane framover bli at store delar av litteraturen er digital.

– Dette vil måtte medføre store endringar i måten vi jobbar på. Vi ser dette allereie i dag. Ved høgskulane, som hovudsakleg har studentar på bachelornivå, legg dei meir vekt på boksamlingar, medan universitetsbiblioteket ved NTNU har mykje meir digitalt materiale. Så det blir ei utfordring framover å balansere dette, slik at alle studentane og forskarane får eit godt tilbod, seier Tangen.

Ved NTNU er det sett ned ei gruppe som skal sjå på omorganiseringa av bibliotekenes-tene, og eit forslag skal leggjast fram 1. desember.

- IDENTITET ER VIKTIG

Også ved Nord universitet blir det snart ny organisering av bibliotekenes-tene. Etter at Høgskolen i Nord-Trøndelag (HiNT) og Høgskolen i Nesna vart slått saman med Universitetet i Nordland, skal åtte bibliotek bli til eitt universitetsbibliotek.

– For oss bibliotekarar har fusjonsprosessen vore fylt av praktisk arbeid. Alt går veldig fort, og det har vore lite tid til å dei store tankane om framtida, seier spesialbibliotekar Ingrid Eggen ved Nord universitet. Ho har vore tilsett ved tidlegare HiNT, og har mellom anna delteke i ei gruppe som driv med strategiarbeid for det nye universitetsbiblioteket.

FOTO: NILS EIKELAND/NTNU

■ Snart blir tidlegare høgskulebibliotek til eitt universitetsbibliotek ved nye NTNU. Her frå lesesalen Gunnerusbiblioteket.

FOTO: NILS EIKELAND/NTNU

■ – Det er ikkje bestemt kven som blir ny bibliotekdirektør ved NTNU. Sjølv skal eg slutte, seier noverande direktør Lisbeth Tangen.

– Mange arbeidsgrupper har vore i sving det siste året for å førebu samanslåing av databasar og få til felles rutinar for biblioteket.

Eggen seier biblioteka har svært ulik storleik, men også forskjellig kultur:

– Noko av det viktigaste framover er kultur- og identitetsbygging. Høgskolen i Nord-Trøndelag vart danna av fire mindre høgskular for tjuve år sidan, og eg veit kor lang tid det tok oss den gongen å bli *ein* høgskule. Det er også litt uro for at vi berre blir eit underbruk av Bodø, fordi dei der er så store samanlikna med oss som kjem inn.

Eggen trur likevel fusjonen vil føre med seg ein del positivt:

– Vi får mange nye kollegaer, og opplevinga

så langt er svært positiv. Men det kan bli vanskelegare å få til ting når organisasjonen blir tyngre. Eg er også spent på kor lang avstand det blir til nærmaste leiar, kvar personalleiinga skal sitte, og om vi får fagleg leining på kvart einskild bibliotek.

- MEIR TUNGRODD

Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet (UiT) har fleire års erfaring med fusjon. Erlend Kristensen er spesialbibliotekar og koordinator for Altabiblioteket ved UiT. Han seier det er ei stund sidan Høgskolen i Finnmark fusjonerte med UiT, så endringane er ikkje lenger like tydelege.

– Men vi fekk «fri» frå ein del arbeidsoppgåver som vi før hadde lokalt her ved biblioteket. Det gjeld for eksempel forhandlingar om lisensavtalar og forvaltning av eit institusjonelt arkiv. Også mottak og katalogisering er sentralisert, fortel Kristensen.

Han seier det i dei fleste samanhengar er inspirerende å vere del av eit større fagmiljø.

– Men ein del ting kan vere meir uoversiktlig og tungrodd enn før.

Biblioteket hadde tidlegare ein lokal bibliotekleiar, som no er erstatta av ein koordinator.

– Den lokale koordinatoren har leiaransvar, men ikkje personalansvar. Personalleiinga er ikkje til stades i det daglege, og dette kan nok av og til opplevast som utfordrande, seier Kristensen.

♦ AV JOHANNE LANDSVERK

– «EXCELLENCE» MÅ LÆRAST

Den beste forskinga blir skapt i miljø som stimulerer til gode idear. Men konkurransen om å bli best kan også ha uheldige biverknader, trur norske forskarar.

FORSKINGSKVALITET

– Det er bra å satse på nokre få, sterke miljø for å kome over den kritiske massen som trengst for å etablere eit godt forskingsmiljø lokalt. Å kunne teste idear med kollegaer over ein kaffikopp eller på eit lokalt seminar er veldig viktig, seier Nils Chr. Stenseth, professor i biovitenskap ved Universitetet i Oslo og leiar for Centre for Ecological and Evolutionary Synthesis (CEES). CEES er eitt av dei norske sentera for framifrå forskning (SFF).

ER SAMDE OM TOPPFORSKING

Forskerforum skreiv i førre nummer at retorikken kring «excellence» i forskning møter kritikk internasjonalt. Konkurransen om å bli mellom dei beste, skapar insentiv til å fuske, og det finst heller inga semje om kva framifrå forskning eigentleg er, meiner kritikarane. Det siste er ikkje Stenseth samd i.

– Stort sett er eg og kollegaene mine samde om kva som utgjør toppforskning innan mitt felt. Det er den ein finn i dei beste fagfellevurderte tidsskrifta, seier han.

Han presiserer at det sjølvstendig også blir publisert dårleg forskning i topp-tidsskrifta. Men tidsskrifta hjelper ein å orientere seg i mengda av artiklar.

– Eg er berre i stand til å vurdere forskning innanfor eit lite felt, men eg har meir tiltru til dei største tidsskrifta. Rett nok kan eg då gå glipp av gode arbeid som er publiserte andre stader, og det er sant at nybrottsarbeid ofte ikkje får gjennomslag før det har gått ei tid. Forsking er eit konserverande system. Men ein artikkel finn nesten alltid ein publiseringskanal, slik at arbeidet vil bli fanga opp.

FRYKTAR FOR UNIVERSITETA

– Eg meiner nok at problemet med forskingskvalitet i Noreg handlar mest om faren for at universiteta får ei svekt rolle og får for lite ressursar, seier professor Trygve Wyller ved Det teologiske fakultetet ved UiO.

Wyller var motkandidat til Ole Petter Ottersen ved rektorvalet i 2009. Då argumenterte han for at ressursane ved UiO måtte fordelast slik at alle forskarane kunne sikrast gode arbeidsvilkår, i staden for å konsentrere ressursar kring nokre få toppmiljø. Mykje av kritikken mot «excellence»-retorikken vekker minne frå den gongen, men han meiner ein debatt om «excellence» i Noreg må ta omsyn til strukturen i det norske forskingslandskapet.

– Etter kvart som norske forskarar no skal søke meir pengar frå EU, kan kanskje fleire miljø sikre seg store summar slik at dei kan hevde seg på eit internasjonalt nivå. Men eg meiner framleis at dei smartaste ideane og publikasjonane ikkje alltid kjem frå slike prosjekt, seier han.

FOTO: NORDFORSK/TERJE HEIESTAD

■ – Norske toppforskingstiljø er viktige for å utvikle forskartalent, seier Nils Chr. Stenseth.

MILJØET AVGJER

Wyller trur at å konsentrere ressursar om store toppforskingssenter ikkje gjev dei beste vilkåra for fagleg fornying.

– Toppforskingssentra får jo pengane sine som resultat av fagfellevurdering frå tilsvarande forskarar, så dei representerer dei beste mellom dei etablerte. Men eg trur at dei som verkeleg tenkjer nytt, gjer det fordi dei har arbeidsro til det, på same tid som dei er tvinga til å møte tankane i det intellektuelle miljøet dei er ein del av. Og den typen miljø trur eg ein finn ved universiteta.

Stenseth er samd i at miljøet er avgjerande for kor god forskning ein kan produsere. Nettopp difor meiner han det er viktig at dei beste blir satsa spesielt på.

– Talent er spreidd jamt utover, men «excellence» er det ikkje. Det er noko ein må lære. Vi prøver jo å løyse ting som i utgangspunktet er vanskelege og kanskje uløyslege, av og til veit

vi ikkje eingong kva spørsmålet er. Som leiar for eit SFF ser eg ein skilnad mellom våre studantar og dei som høyrer til andre stader. Det har ingenting med talent å gjere, men med om ein er del av eit miljø som framelskar evna til å takle faglege problemstillingar.

FUSK EIT REELT PROBLEM

Stenseth gjev derimot kritikarane rett i at «excellence»-jaget og publiseringspresset kan gjere det freistande å fuske.

– Ja, det er eit heilt reelt problem, og dessverre ofte vanskeleg å oppdage. Det gjer meg av og til nervøs, for det er heilt avgjerande at forskarar kan lite på kvarandre. Blir den tilliten broten, kan mykje skje. Men igjen trur eg at dersom ein har ein lokal kultur for å teste argumenta sine mot kvarandre, så kan det redusere risikoen for fusk, seier han.

♦ AV KJERSTIN GJENGEDAL

– Eg har inga tru på at teljekantsystemet er godt eigna til å fange opp forskingskvalitet.

TRYGVE WYLLER

FUSJONER

REGJERINGEN DEMPER PRESSET

Vi er nå ferdige med den politisk påtrykkede strukturprosessen. Det sa statssekretær Bjørn Haugstad under sin tale til Forskerforbundets forening for teknisk/administrativt personale, som feiret 50 år i oktober. Det var bare dager etter at regjeringen godkjente fusjonssøknaden til høyskolene i Lillehammer og Hedmark. Den nye institusjonen skal fra 1. januar 2017 hete Høgskolen i Innlandet. Dermed er 33 statlige universiteter og høyskoler på få år blitt til bare 21.

INDIKATORRAPPORTEN

Publiseringsvekst

■ Norge er blant de vestlige landene som har sterkest vekst i antall vitenskapelige publiseringer. I tillegg siteres norske artikler oftere, og er nå på nivå med Sverige og Finland, men bak Danmark, Nederland og Sveits. Det viser tall fra Indikatorrapporten 2016, en årlig oversikt over det norske forsknings- og innovasjonssystemet. Rapporten viser at innovasjonsgraden i norske foretak nå er fullt på høyde med resten av Norden, og vel halvparten av norske foretak hadde innovasjonsaktivitet fra 2012–2014.

FORSKNINGSETIKK

Få vil studere juks

■ Etter å ha fått nei fra Kunnskapsdepartementet, Forskningsrådet og andre store universitet finansierer nå universitetet og høgskolen i Bergen, samt De nasjonale forskningsetiske komiteene selv en studie av tilstanden for forskningsetikken i norsk akademia. – Det er rart at ikke KD tar seg bryet med å finne ut mer om tilstanden for forskningsetikken når de legger fram en ny lov om forskningsetikk, sier initiativtaker Matthias Kaiser, leder ved Senter for vitenskapsteori ved UiB, til På Høyden.

ARBEIDSMILJØ

Flere sykler

■ Dobbelte så mange ansatte ved UiT – Norges arktiske universitet deltok i årets sykle til jobb-aksjon. – Fra i fjor til i år har deltakelsen økt med 104 prosent, fra 300 til over 600 deltakere. Det har vært med deltakere fra alle campuser, sier leder for sykkelgruppa i bedriftsidrettslaget til UiT Steinar Trædal-Henden på uit.no. Han takket spesielt rektor Anne Husebekk for premier fra UiTs parkeringsinntekter og mente det bidro til ekstra stor deltagelse. Husebekk uttaler at hun lover å delta selv neste år.

KULTURMINNEVERN

Redskap returnert

■ En kulturgjenstand (bildet) som ble funnet i et vernet kulturområde på Hardangervidda og tatt ut av landet av en nederlandsk arkeolog, er nå returnert. Da norske kulturvernmyndigheter oppdaget forholdet, ble nederlanderanmeldt til politiet for brudd på kulturminneloven, samt straffelovens bestemmelser om underslag. Kulturdepartementet krevde så av nederlandske myndigheter at redskapet laget av gevir skulle utleveres. Arkeologen tok også med seg annet gammelt gevirmateriale, som ennå ikke er returnert.

FOTO: SVEIN SKARE/UNIVERSITETSMUSEET I BERGEN

UNDERVISNING

Indre motivasjon viktig

■ – Er høyere lønnstrinn og titler de viktigste motivasjonsfaktorene for at de vitenskapelige ansatte utvikler seg som undervisere i academia? Det er vi ikke så sikre på, sier utdanningsleder Gro K. Dæhlin ved NTNU i Gjøvik til Universitetsavisa. Gjøvik har gitt sitt innspill til det nye meritteringssystemet for undervisning som NTNU og Universitetet i Tromsø har utarbeidet. Selv om Dæhlin ser mye bra med systemet, etterlyser hun mer søkelys på hva som kan være indre motivasjonsfaktorer for undervisere.

– Vi kan ikke realisere ambisjonene uten dere, sa Bjørn Haugstad til teknisk-administrativt ansatte medlemmer i Forskerforbundet.

FOTO: ANSEL KJERVIDNES

OMSTILLING

AVHENGIG AV TA-ANSATTE

De universiteter eller høyskoler som underinvesterer i teknisk-administrativt ansatte (TA), underleverer på forskning og utdanning, sier statssekretær i Kunnskapsdepartementet Bjørn Haugstad til Forskerforum. Han gjestet nylig 50-årsjubileet til Forskerforbundets forening for teknisk-administrativt ansatte, og understreket deres rolle i de pågående fusjonene. – Omorganiseringsprosessene trefrer særlig denne gruppen, sa Haugstad.

LEDELSE

Kun for professorer

■ Universitetet i Oslo (bildet) har vedtatt at nye rektorkandidater må ha professorkompetanse. Det er dermed slutt på at studenter kan stille til valg, noe som skjedde i 2013, skriver Uniforum. Ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet er de ikke like strenge, og har nå bestemt seg for å kreve doktorgrad, men bare «fortrinnsvis professorkompetanse». Tidligere i høst vakte det reaksjoner at styret ikke krevde noen av delene, men det viste seg å være en feil at ikke doktorgrad var ønsket, ifølge Khrono.

DOKTORGRAD

Flere i det offentlige

■ Forskningsrådet har gitt penger til 29 nye doktorgradsprosjekter gjennom ordningen med offentlig sektor-ph.d. Interessen for denne ordningen er svært stor, opplyser rådet. Ordningen betyr at offentlige virksomheter kan søke støtte fra Forskningsrådet til å dele på utgiftene slik at en ansatt kan gjennomføre en doktorgrad med relevant innhold for virksomheten. Ordningen startet i 2014, og med de 29 nye prosjektene blir det nå 53 ph.d.-kandidater i offentlig sektor.

TOPPFORSKNING

Agderforsker fikk pris

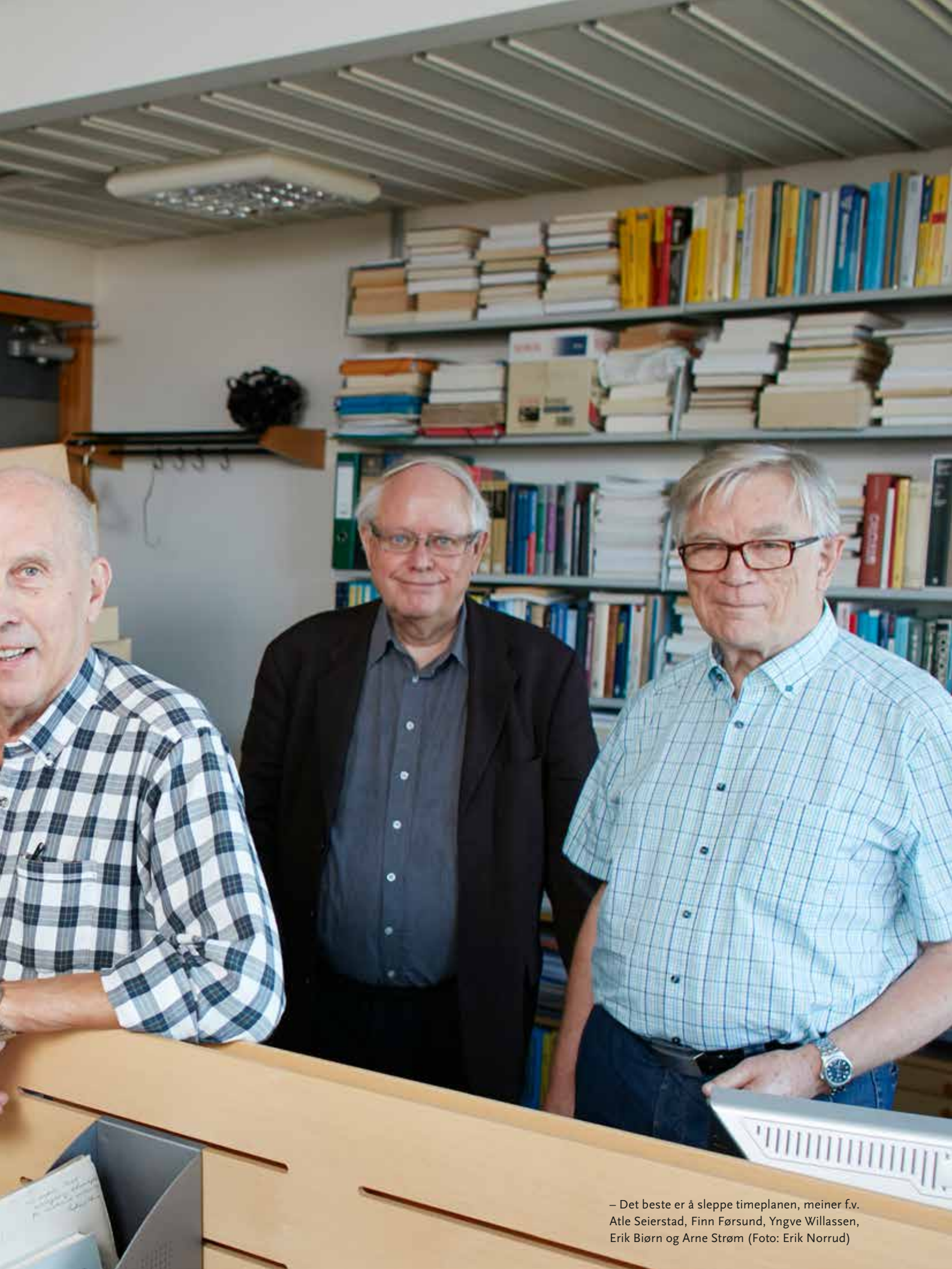
■ Stipendiat Øystein Sylta ved Universitetet i Agder har fått den europeiske innovasjonsprisen European Athletics Innovation Award for banebrytende idrettsforskning. – Det var selvfølgelig flott å gå helt til topps. Men egentlig er det enda bedre å se at den forskningen vi gjør, faktisk har betydning for utøverne, sier Sylta på uia.no. Forskningen viser at total treningsbelastning med både rolige og harde treningsøkter er det som teller, og ikke hvordan man organiserer hard-øktene.

Fri til å forske

Endeleg slutt på alle plikter. Men pensjonistane forskar berre meir enn før.

AV JOHANNE LANDSVERK

– Det beste er å slippe timeplanen, meiner f.v.
Atle Seierstad, Finn Førund, Yngve Willassen,
Erik Biørn og Arne Strøm (Foto: Erik Norrud)

– Eg kjem nok til å reise meir, men elles har eg ikkje store planar, seier Diderik Lund, som no mistar kontoret med den vakre utsikta. (Foto: Erik Norrud)

Det er siste arbeidsdag for Diderik Lund. Han har alt rydda pulsten sin på det store kontoret sitt med utsikt over Blindern. Bokhyllene får vente.

– Heldigvis får eg behalde kontoret mitt ut semesteret, så eg har god tid, seier økonomiprofessoren, som no går av etter 32 år på Økonomisk institutt ved Universitetet i Oslo (UiO).

Frå i dag er Lund ein fri mann: – Ja, no er det slutt på alle avtalar og plikter, bortsett frå at eg framleis skal vere rettleiar for ein masterstudent.

Så kva drøyer Lund om å finne på som pensjonist?

– Det er mykje ein kan gjere på fritida som eg ikkje har hatt tid til. Eg kjem nok til å reise ein del og vere meir på hytta. Men eg har også faglege interesser, så eg har lyst til å halde fram med å forske. Tidlegare har eg forska mykje på skatt og på skattlegging av oljeselskap, og innanfor feltet er det framleis mykje å forske på. I faget mitt kan ein forske utan store kostnader, for eg er ikkje avhengig av å kjøpe datamateriale.

Lettare å forske

– Men du har ikkje spurt kor gamal eg er? Eg er berre 63 år, og går av heilt frivillig med AFP, seier Lund. Han er nemleg ikkje ein typisk UiO-professor i så måte:

Av 174 professorar som gjekk av med pensjon ved UiO i perioden 2010–2016, gjekk 154 av i samband med at dei fylte 70 år. Berre 20 personar gjekk av med avtalefesta pensjon (AFP).

– Det er ulike personlege grunnar til at eg har valt å slutte, og eg har økonomi til det, seier Lund.

No vil han få tilbod om felleskontor saman med andre pensjonistar. Og han gler seg til uavbrotne dagar:

– Slik sett trur eg det blir lettare å forske no, fordi eg slepp å bli avbroten av andre plikter og gjeremål heile tida. Men eg veit jo ikkje om eg kjem til å forske meir enn før.

På eitt av dei tre «emerituskontora» sit Atle Seierstad, Yngve Willassen og Arne Strøm. Her er dataskjermar fulle av matematiske formlar, vitenskaplege artiklar skal skrivast, og bøker skal publiserast.

Strøm har vore med på å redigere stadig nye utgåver av ei lærebok for økonomar: *Essential Mathematics for Economic Analysis*. På pulsten

ligg femte utgåva, rykande fersk frå trykkeriet.

– Vi er fleire som held på med dette. Førsteutgåva på norsk vart skriven av Knut Sydsæter i 1967, og etter kvart har boka kome på svensk, engelsk, tysk, fransk, spansk, italiensk, ungarsk, portugisisk, tyrkisk, ja til og med albansk!

Strøm er 75 år og er førsteamanuensis emeritus. Han gjekk av då han var 70, som dei aller fleste på instituttet. Strøm har også undervising i to veker i starten av kvart semester, men elles står han fritt til å planlegge dagane.

– Det beste er å sleppe timeplanen. Eg kan velje å vere heime ein dag om det stridregner, seier han.

Pensjonsalder ved UiO

- Gjennomsnittleg pensjonsalder for alle tilsette: 68 år
 - Gjennomsnitt for professorar: 69,2 år
 - Gjennomsnitt for vitenskapleg-, teknisk- og administrativt tilsette: 67,4 år
- Kjelde: Universitetet i Oslo

Publiserer meir

På nabokontoret sit Erik Biørn og Finn Førund.

Dei avgatte professorane stod begge i jobb til dei var 70. Biørn er 72 og er nettopp ferdig med ei stor lærebok i økonometri for eit engelsk forlag.

– Eg forsakar også på metodar for å kvantifisere realkapitalen i samfunnet, eit emne eg har vore oppteken av ganske lenge, seier han.

Som pensjonist produserer han i gjennomsnitt meir forskning enn han gjorde før.

– Når ein underviser, får ein ikkje samanhengande tid til å forske, men det får ein som pensjonist. Eg orkar ikkje å sitje oppe utover natta slik eg av og til gjorde før, men no kan eg jobbe samanhengande utan avbrott og retting av eksamensoppgåver. Alt i alt publiserer eg meir, sjølv om det varierer frå år til år. I fjor publiserte eg tre artiklar, seier Biørn.

Førund fyller snart 73 år, og også han har like stor produksjon som tidlegare.

– Det blir ein eller to artiklar kvart år. Forskjellen er at no har eg tid til å jobbe mykje grundigare med forskinga. Så lenge eg hadde forelesingar, var det stort tidpress på begge oppgåvene, men no kan eg grave djupare, slik at sjølv forskinga vert betre.

Han har blant anna forska på effektivitet i offentleg sektor.

– I går fullførte eg eit paper om produktivtetsutviklinga ved norske universitet og høyskular. Det var eit oppdrag for Kunnskapsdepartementet, men vi som fekk oppdraget, hadde full fagleg fridom.

Saman med to medforfattarar har han skrive ein artikkel som nyleg vart akseptert i eit internasjonalt fagfellevurdert tidsskrift.

– Det som er artig for oss pensjonistar, er at instituttet får glede av dette i form av publiseringspoeng. Men sjølv får vi ikkje betalt, seier han.

– Har gode vilkår

Instituttleiar Steinar Holden seier publikasjonar utført av pensjonistar gjev inntekter til instituttet.

– Pensjonistane er ein del av det faglige miljøet, og deltek på forskingsseminar og liknande. Vi har jo også utgifter knytt til pensjonistane, som kontorplass, pc-ar og kontormateriell.

Han meiner emeritusane ved instituttet får gode vilkår.

– Dei som forsakar, får støtte til å delta på konferansar og til kjøp av datamateriale.

Han seier det ikkje er Økonomisk institutt som har mest avgang ved UiO for tida.

– Er det likevel eit problem at kompetanse forsvinn?

– Ja, viktig kunnskap blir borte. Samtidig kjem ny kunnskap inn. Når ein sluttar, får vi frigjort ei stilling, og det kan bli plass til yngre krefter. I dagens samfunn er det endå meir bruk for den nye kompetansen. Men blant dei som går av, er mange svært dyktige, og nokre av dei får vi framleis glede av. Vi har fleire som underviser sjølv om dei er pensjonistar, seier Holden.

– Ville slutta på dagen

Harald Goldstein er ein av dei. Trass i at han er 73 år, underviser han som før:

– Eg har ansvar for eit heilt kurs, med to forelesingar i veka, eksamen og alt som følgjer med. Det er i praksis den same arbeidsmengda som då eg var i full jobb. Forskjellen er at eg får timebetalt og berre har pensjonistlønn. Men det er moro å undervise, så eg har lyst til å halde på litt til.

For nokre år sidan fekk Goldstein pris for beste undervisning ved instituttet.

– Eg har fått god tilbakemelding på undervisninga, og eg treng pengane, så dette er ein vinn-vinn-situasjon. Men dei fleste har nok såpass bra pensjon at dei heller vil bruke tida på eigne forskarinteresser, seier Goldstein, som sjølv er statistikar. Han tek konsulentoppdrag og hjelper til i andre forskingsprosjekt.

– Men identiteten min har i svært liten grad vore knytt til jobb, eller Noreg for den saks skuld. Det viktigaste med jobben er at han skaper glede og inntekt. Tittelen min som statisti-

– Forskjellen er at no har eg tid til å jobbe mykje grundigare med forskinga.

– Eg kutta over navlestrengen og satsa på kunsten då eg var 68, seier Amelie Fougner. Her frå atelieret på loftet. (Foto: Johanne Landsverk)

kar eller universitetstilsett betyr ingenting for meg. Eg ville utan skruplar ha slutta på dagen om noko anna spennande hadde dukka opp.

Finn Førsum seier jobben har blitt ein del av identiteten hans:

– Det er difor eg held fast på å dra på forskingskonferansar, for då får eg halde ved like forskaridentiteten min. Men det blir stadig vanskelegare å få fullfinansiert deltaking på konfe-

ransar. Dei unge blir prioritert, seier Førsum.

– Som pensjonist kunne du ha dyrka ein hobby?

– Når ein vel ein forskarkarriere, blir gjerne hobby og karriere smelta saman. Når eg ligg på ei badestrand ved Middelhavet, pønskar eg heile tida på eit forskingstema. Det gjeld å tenke ut nokre gode idear, og dei kan like godt dukke opp på stranda.

Han kjenner ingen som har brote over tvert og begynt med noko heilt anna.

– Nei, ingen professorar, men nokre av lektorane ser vi ikkje meir til her oppe.

Satsa på kunsten

Då er det kanskje annleis for lektorane? Men Erik Dahlgren, hovudtillitsvald for Forskerforbundet ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA), seier trenden er den same der:

– Eg har inntrykk av at dei fleste held på så lenge dei kan. Kanskje spesielt professorar og førsteamanuensar, men mange av lektorane held også ut.

Han fortel at høgskulen har bortimot 300 tilsette som nærmar seg sluttalderen.

– Det finst nokre som seier takk og farvel når dei når pensjonsalderen, men dei fleste er så genuint interesserte i faga sine at dei fortset å jobbe også etter fylte 70. Dei fleste som går av, får tilbod om kontor plass på seniorsenteret. Mange pensjonistar er svært ivrige og deltek i ulike forskingsprosjekt.

Amelie Fougner var tilsett som førstelektor i sosialpedagogikk ved barnevernsutdanninga ved HiOA. Då ho fylte 68 for tre år sidan, slutta ho i jobben for å satse på biletkunsten.

– Eg har jobba parallelt med biletkunst ved sida av jobben som førstelektor, så eg la grunnen for ein kunstnar karriere for tjuetretti år sidan. For meg var det viktig å ikkje slutte med eit brak utan å vite kva eg skulle drive med etterpå.

– Men endeleg kunne du drive med det du

– Pensjonistlønn er eit overgrep

Professor Bernt Hagtvatn sit ikkje på eit bortgøymd emerituskontor på Institutt for statsvitenskap. Dette semesteret underviser han på Yale i USA.

– Eg er så rasande på den helvetes personalpolitikken til UiO. Eg vart kalla til Yale, men fekk forbod mot å undervise i mine egne kurs på masternivå fordi eg fylte 70 – utan å vere skuldig i det sjølv! Det var for «trongt» på det nivået, som dåverande instituttstyrar så omsorgsfullt formulerte det. I klartekst vil det seie at det er ein frykt for at eg skal trekke til meg for mange studentar og dermed tømme andre sine kurs.

Men Hagtvatn fekk tilbod om å undervise på «grunnfag» som han kallar det.

– Eg kunne få undervise i folkemordkurset mitt, som trekkjer til seg 200 studen-

tar kvar vår, men til slavelønn. Det fann eg uverdig, seier Hagtvatn. Han meiner såkalla pensjonistvilkår er eit reint overgrep:

– Eg kjem aldri til å akseptere slike vilkår.

Personaldirektør Irene Sandlie vil ikkje kommentere forhold knytt til einskildtilsette.

– Men tilsette ved UiO er omfatta av lov om aldersgrense for offentlege tenestemenn. Aldersgrensa i staten er 70 år.

Ho seier lova likevel opnar for at tilsette kan fortsetje med lønna arbeid utover fylte 70 år. UiO kan forlenge tilsetjingsforholdet om behovet for den tilsette er direkte relatert til UiOs verksemds- og kompetansebehov.

– Når det gjeld lønn til pensjonistar, held UiO seg til retningslinene i staten, der det er egne satsar for pensjonistlønn, seier ho.

På emerituskontoret til Atle Seierstad, Yngve Willassen og Arne Strøm blir det produsert bøker og vitenskaplege artiklar. (Foto: Erik Norrud)

hadde lyst til?

– Eg visste at eg skulle halde på med kunst, men likevel var eg i tvil om eg skulle fortsette i jobben til eg fylte 70. Eg dreiv med forskingsarbeid innanfor pedagogikk, noko eg likte svært godt. Men eg ville gå av medan eg framleis hadde kraft i meg til å jobbe seriøst med biletkunst.

Før ho slutta fekk Fougner bygd seg eit atelier på loftet over leilegheita. Så i staden for å gå på seniorsenteret for å forske, går ho på loftet sitt for å måle.

No deltek ho på utstillingar, og lever i eit aktivt kunstnarliv i eit fagmiljø med andre biletkunstnarar.

– Vi lever jo lange liv, og ein må fylle det med noko som gjev mening. No har eg funne noko eg kan halde på med resten av livet!

Spesielle professorar

Tove Midtsundstad, seniorforskar ved Forskingsstiftinga FAFO, seier det generelt er få som held fram i yrkeslivet etter fylte 67 år, sjølv

om talet er aukande. Ho meiner det er heilt spesielt for professorar å stå så lenge i jobb.

– Elles i samfunnet er det mange som fell frå allereie før dei kan ta ut AFP eller alderspensjon frå fylte 62 år. Men dess høgare utdanning, dess seinare går ein av, det viser også internasjonal forskning, seier ho.

– Kvifor er det slik?

– Det som ofte avgjer, er helse og økonomi. I kva grad er jobben belastande psykisk eller fysisk, og i kva grad er han interessant nok til at ein vel å fortsetje? I professorgruppa vil nok mange seie at jobben er ein hobby, og difor held mange også fram som professor emeritus utan å få noko att for det økonomisk.

Midtsundstad meiner professorar er flinke til å fremje sine behov.

– Men ein kan forstå at dei som er friske og ressurssterke, også vil halde på lenger enn til dei er 70.

Men Diderik Lund synest det er bra at 70-åringar må slutte ved UiO.

– Det vil etter kvart bli eit stort problem for universitetet om mange ønskjer å fortsetje i jobben etter dei er 70. Og det er slett ikkje sikkert det er akkurat desse UiO vil ha. Alle vil velje ut frå egoistiske ønske. Heller ikkje eg går av no fordi det er til det beste for andre, men fordi det passar for meg, seier Lund, før han låser seg ut av det store kontoret sitt. Snart ventar eit trøgt emerituskontor.

– Det er lenge sidan eg har delt kontor med andre, men eg trur det skal gå greitt! ■

– Kva er avgjerande for når du pensjonerer deg?

KJELL MAGNE FAUSKE
Sjølvtendig næringsdrivande
(56 år, Gol)

– Eg driv for meg sjølv som revisor og rekneskapsførar, så eg vil halde på så lenge eg kan følgje med reint fagleg og klare alle kvalitetskrava til jobben min. Men det verkar forlokkande å ha mykje fritid.

HILDE KIRKEBØEN
Diakon i Den norske kyrkja
(43 år, Ål)

– Det er avhengig av kor tøff jobb eg har når det nærmar seg pensjonsalderen, og kor sliten eg er. Og det kjem heilt an på om det er noko anna eg heller vil bruke tida mi på.

HEIDI HØDNEBO
Vernepleiar i Risør kommune
(61 år, Risør)

– Eg likar jobben min, så eg har tenkt å halde på så lenge eg greier å oppdatere meg og har noko å gje. Eg har ikkje nok pensjenspoeng til å få ein stor pensjon, men det tenker eg veldig lite på.

Emeritus/emerita

- frå latin: «uttent», ei nemning som vert brukt om pensjonerte personar som har avslutta tilsetjingsforholdet sitt ved ein lærestad, men som enno har ei fagleg tilknytning til lærestaden.

EUROPA

ØST + VEST

Forskningsuniversiteter på tvers av Europa forener krefter i et nytt samarbeid, skriver University World News. League of European Research Universities (LERU), med sine 21 medlemmer, har inngått et samarbeid med sju forskningsuniversiteter i Sentral- og Øst-Europa (CE7). Universiteter i Serbia, Ungarn, Slovenia, Tsjekkia, Estland, Polen og Kroatia deltar i LERU-CE7. Målsettingen er større suksess i søknader om forskningsmidler fra EUs forskningsprogram Horisont 2020, og flere bilaterale forsknings- og utdanningsavtaler.

DANMARK

Frikjent for menneskesmugling

■ To studenter ved Københavns universitet har stått tiltalt for menneskesmugling etter å ha forsøkt å frakte flyktninger fra Danmark til Sverige. Nå er de og to andre medtiltalte frikjent i Københavns Byret, skriver Universitetsavisen. – Vi har lyktes å sette fokus på den urettferdige danske utlendingslovgivningen, men familier er fortsatt splittet på grunn av lukkede grenser, så det er kun en liten seier, sier statsvitenskapsstudent Annika Holm Nielsen.

FOTO: FLICKR/CC

SVERIGE

Henger etter

■ Sverige mangler langsiktighet, har dårligere vilkår enn Nederland og Danmark, et svakere akademisk lederskap og en svakere kvalitetskultur. Det konkluderer en dansk forskningsrapport som sammenlikner forskningen i de tre landene, skriver fagbladet Universitetsläraren. Studien som er gjennomført av Danmarks forsknings- og innovasjonspolitiske råd, peker ut manglende finansiering og prioritering av undervisning fremfor forskning i 1980- og 90-årene som en av årsakene.

TYRKIA

Økende press

■ Tyrkiske akademikere har følt et økende press fra myndighetene i lang tid, viser en studie gjennomført av amerikanske forskere. Elaine Howard Ecklund, David Johnson og Kirstin Matthews skriver i The Scientist om en undersøkelse som omfatter 22 000 biologer og fysikere i åtte land, deriblant Tyrkia. De tyrkiske forskerne melder om at politisk og religiøs konformitet går på bekostning av vitenskapelig fremgang, blant annet fordi finansiering og utnevnelser skjer på bakgrunn av religiøs eller politisk tilknytning.

NEDERLAND

Krever milliarder

■ Nederlandske universiteter krever at myndighetene øker bevilgningene til forskning med én milliard euro i året, skriver Times Higher Education. Det er det som må til om landets universiteter skal holde seg på et fremragende nivå, ifølge paraplyorganisasjonen VSNU, som representerer 14 forskningsintensive universiteter. – Dagens regjering har ikke investert nok i forskning. Vi har stått på stedet hvil de siste to årene, sier VSNU-leder Kar Dittrich.

FOTO: FLICKR/CC

EGYPT

Vil ha jomfrutest

■ Parlamentariker Ilhami Agina har tatt til orde for at kvinner som søker opptak som student ved Egypts universiteter, må gjennomføre en medisinsk «jomfrutest». Dette for å få bukt med såkalte hemmelige bryllup, hvor menn og kvinner uoffisielt lever sammen. Kairo universitet og flere studenter er blant de som har protestert kraftig på uttalelsene. – En kvinnes kropp tilhører henne, ikke universitetet, sier jusstudenten Israa Ali. Også landets utdanningsminister avviser forslaget, skriver University World News.

FOTO: FLICKR/CC

Svenske universiteter er blant få i Europa som har opplevd budsjettvekst de siste årene. Her fra Lunds universitet. (Foto: Mikael Risedal)

EUROPA

UNIVERSITETENE KUTTETES

minst 20 av 24 undersøkte europeiske land har universitetene fått dårligere råd de siste årene, viser en studie gjennomført av European University Association. Selv om 11 av landene har hatt en økning av den offentlige finansieringen i perioden fra 2008 til 2015, har økende studentkull reelt sett ført til kutt i de fleste av dem. I 13 land har den offentlige finansieringen blitt redusert. Norge og Sverige fremheves som land som har økt universitetenes budsjetter mer enn økningen i studenttallet.

SVERIGE

Vold og trusler

■ Ved 135 anledninger har svenske universiteter og høyskoler politianmeldt trusler og vold i 2015, skriver Universitetslärares. Samtidig er mørketallene store, ifølge fagbladet, fordi mange enten ikke anmelder eller anmelder direkte til politiet og ikke gjennom arbeidsplassen. Hendelsene spenner fra drapstrusler til truende meldinger, forfølgning og trakassering på sosiale medier. Truslene kan komme i forbindelse med forskningsresultater eller studenter som klager på å bli strøket.

DANMARK

Demonstrerer mot kutt

■ 13. oktober gikk studenter og ansatte ved Københavns universitet ut i demonstrasjon mot nedskjæringer. Både studielånsutbetalinger og universitetenes budsjetter kuttes kraftig i regjeringens budsjettforslag. Ifølge danske Universitetsavisen er det nytt at studenter og ansatte går sammen mot kuttene. – Vi er i samme båt. Når de sier farvel til en god kollega, mister vi en god lærer eller en dyktig studieveileder. Derfor står vi sammen i kampen mot innsparingene, sier leder av Studenterrådet Malou Astrup.

STORBRITANNIA

Frykter lærerflukt

■ Hvis regjeringen ikke klarer å opprettholde fri flyt av arbeidskraft mellom Storbritannia og EU, kan konsekvensene bli alvorlige, skriver The Guardian. Ifølge den tyske utvekslingsorganisasjonen DAAD vil britiske universiteter miste så mye som 15 prosent av de ansatte dersom Storbritannias utgang fra EU (Brexit) ikke fører til særegne avtaler for arbeidsutveksling. Mer enn 32 000 ikke-britiske EU-borgerne jobber ved britiske universiteter. De utgjør totalt 17 prosent av de ansatte.

Hun bragte enkeltskjebner og tabuer inn i utstillingsrommet.
Neste oppgave ble å løse de etiske flokene det skapte.

MORAL OG MUSEUM

KATHRIN PABST | Museumsfornyer, i samtale med Bår Stenvik.
Foto: Erik Norrud

Da Vest-Agder-museet ble kåret til «Årets museum 2016» av Norges museumsforbund, begrunnet juryen det blant annet med at museet har «som et tydelig mål å bidra til en 'positiv samfunnsutvikling', og tør å sette tabubelagte og vanskelige deler av historien på dagsordenen». Juryen eksemplifiserte prestasjonen med utstillinger fra de siste årene som «tar opp tema knyttet til religion, kropp og fattigdom». Drivkraften bak alle de nevnte utstillingene heter Kathrin Pabst¹. Hun er leder av fagseksjonen ved museet, og har helt siden hun studerte «Volkskunde» (etnologi) i Tyskland vært interessert i «enkelthistorier fra personer som vanligvis ikke høres», og likt å «skjønne hva tabuer kommer av». Det har gitt seg utslag i de nevnte utstillingene, basert på både historiske perspektiv og fortellinger fra levende mennesker.

– Da jeg fikk fast jobb som konservator ved museet for snart ti år siden, kunne jeg begynne med mye – lage utstillinger om stoler og bord ..., sier Pabst og lager en skjev grimase.

– Men jeg ville gjøre noe nytt.

Museet bestemte seg for å sette en annonse i avisen og etterlyse mennesker fra lokalbefolkningen som ville snakke om forholdet til kroppen sin. Reaksjonen innenfor hennes eget felt var blandet.

– Det var nesten sånn «hva slags tull er det de driver med nå» – jeg følte at folk lo av oss, og vi fikk ikke en krone i søknadsmidler.

Utstillingen ble en suksess, med sterke fortellinger om mobbing og kroppspress, som synliggjorde tabu-tema. Men samtidig som hun fikk skryt og følte at hun gjorde noe meningsfullt, følte Pabst seg alene. Hun savnet retningslinjer.

– Jeg visste ikke hva som var greit, om jeg måtte ha samtykkeerklæringer, om jeg skulle la deltakerne bestemme hvordan fotografiene skulle henge. Hvor mye ansvar skulle jeg føle for dem etter at de hadde åpnet seg og fortalt om noe vondt for første gang? Alt jeg kunne gjøre, var å snakke med kollegene mine og følge min egen magefølelse.

Dermed startet Pabst et langvarig arbeid for å finne ut av disse spørsmålene, som blant annet førte med seg en doktorgrad på museumsetikk og den store utstillingen *Himmelen over Sørlandet*. I dag er retningslinjene hun etterlyste for ti år siden, fortsatt ikke etablert. Da Forskerforum intervjuet henne om arbeidet hennes for et par år siden, hadde hun justert målet til at det «bør lagast eit tillegg i regelverket for dei som jobbar med kontroversielle og følsame tema». I dag er hun ikke engang sikker på om det er hensiktsmessig.

– Kanskje kunne man lage noen regler for museene i Norge, men problemet er at da innskrenker du muligheten til å bruke magefølelsen. Mitt opprinnelige spørsmål var: «Er det egentlig bra at jeg, Kathrin, bruker min magefølelse, og kanskje drøftinger med én kollega, for å avgjøre for eksempel om vi skal henge opp et 2 x 2 meters bilde av et

– Akkurat da var jeg møkka lei av gjenstander og tradisjonell museumstenking

mobbeoffer på veggen? Er det forsvarlig? Er det profesjonelt?» Nå, ti år senere, vil jeg si at *det er sånn det fungerer*. Det er hver enkelt museumsansatt, gjennom valg ut fra magefølelse og egen kunnskap, som fører profesjonen videre i en viss retning.

– Så du lurte på om det du gjorde, var riktig, brukte ti år og en doktorgrad for å finne ut av det, og endte opp med et «ja»?

– Hahaha, ikke akkurat sånn. Jeg har blitt tryggere på meg selv, og funnet ut at jeg ikke var alene om å være usikker. Så har jeg i samtaler med andre samlet noen erfaringer, som jeg blant annet deler i boka mi, *Museumsetikk i praksis*². Dette er ikke retningslinjer, men ting som du kan ha i bakhodet. Husk: *Til en sånn utstilling trenger du mer tid enn du tror*. Husk: *Det blir ikke som du planlegger*. Husk: *Det går ikke uten at ledelsen legger til rette*. Husk: *Det kan bli krevende for deg, kanskje du trenger psykologhjelp, ikke skam deg over det*. Dette er ting som man for ti år siden ikke tenkte var nødvendig, og som ledelsen på mange museer fortsatt ikke er godt nok klar over. Mange museumsansatte føler seg fortsatt alene. Men vi er på vei.

Et av de store spørsmålene i etikkboka til Pabst er hvordan man skal avveie hensynet til informanter mot utstillingens beste. Et sted beskriver hun den overveldende positive responsen den første utstillingen om kropp avfødte fra publikum og presse, og ender faktisk opp med at responsen var for positiv.

– Vårt mål var å være kritisk til samfunnets håndtering av kropp. Men fordi våre informanter ba om det, lot vi være å fortelle de tøffeste historiene. For eksempel en historie om en utenlandsk dame som ble tvunget av sin norske mann til å slutte å amme, så hun ikke skulle miste fasongen. Hun ble også tvunget til å fortsette å røyke for at hun ikke skulle legge på seg. Det var mange ting som var omvendt av hva folk kanskje skulle tro, og det ville vært viktig å få fram. Og jeg prøvde ikke engang å overtale henne til å stå fram, vi hadde så mye respekt, *tusen takk for at du fortalte din historie, du skal få det akkurat som du vil*.

– Hva ville du sagt i dag?

– Jeg ville sagt til vedkommende at «Dette er viktig for samfunnet at denne historien blir fortalt, og jeg kan gjøre det sånn at det er umulig å

¹ Fagseksjonsleder ved Vest-Agder museum. Tyskfødt, med mastergrad fra Christian-Albrechts-Universität i Kiel, har bodd i Norge siden 2000, nylig utgitt bok basert på sin ph.d. i museumsetikk, og sitter i styret til Norsk ICOM, den norske nasjonalkomiteen av The International Council of Museums.

² For øyeblikket er dessuten Vest-Agder-museet i ferd med å opprette en kunnskapsbase, www.museumsetikk.no, for samfunnsaktuelle prosjekter, så både museumsfolk og andre kan sjekke hvilke utstillinger som er gjort tidligere om tema som krig, seksuelt misbruk og vold, og se hvordan temaene har blitt belyst.

identifisere deg». Hadde hun fortsatt sagt *nei nei nei*, ville jeg gitt meg. Men jeg ville ha prøvd.

Da Pabst ble intervjuet av Forskerforum i 2014, fortalte hun om en lignende opplevelse fra arbeidet med *Himmelen over Sørlandet*, en utstilling som blant annet inneholdt alminnelige sørlendingers skildringer av sitt forhold til Gud. Underveis i samtale kom det fram at flere av informantene hadde paranormale erfaringer, noen begynte til og med å snakke med de døde under intervjuet. Men dette ble ikke med i utstillingen, selv om Pabst innrømte at «Hadde eg teke samfunnsoppdraget på alvor, skulle eg ha løfta dette temaet fram».

– **Ville du gjort også den utstillingen annerledes i dag?**

– Nei. Når vi ber noen komme til oss og fortelle en personlig historie, da kan ikke jeg si *takk for historien og tilliten du har vist meg, jeg hører at du sier du ikke vil at den delen skal fortelles videre, men jeg forteller det likevel*. Det kan jeg ikke gjøre, verken ut fra etisk teori eller egen magefølelse.

– **Men senere lagde du en hel bok om folks paranormale opplevelser?**

– Da innhentet vi nytt materiale, og da var ikke dette temaet noe som dukket opp underveis i intervjuene. Vi sa i utgangspunktet at vi er interessert til å snakke om paranormale fenomener og kontakt med de døde.

– **Hva er forskjellen fra kroppsutstillingen, der du sa du ville prøvd å overtale folk?**

– Forskjellen ligger i spørsmålet: *Hvorfor er det veldig viktig å fortelle at mange tror på gjenferd og snakker med de døde?* Om ingen snakker om det, kan det være viktig å få fram for at folk skal føle seg mindre alene med opplevelsene, men kanskje er det så tabubelagt at samfunnet ikke er klar for det. Det finnes en grense for når det er viktig å trekke noe fram for å gjøre samfunnet friskere og bedre, og når det sitter for dypt til at det har noen hensikt. Et annet spørsmål er om det er så viktig at det er *her* jeg skal stå mot majoriteten og løfte noe fram. Om det handler om spøkelser og gjenferd, og samfunnet kanskje ikke utvikler seg så mye, eller man ikke yter noen mer rettferdighet ved å hente historien fram, da er det bare en sensasjonseffekt.

– **Det virker som du tenker aksjonistisk?**

– Ja, jeg gjør det.

– **At du vurderer hvilke områder det er viktig nok å forandre samfunnet til at ...**

– Om vi skal snakke med store ord, er målet for oss som jobber med slike tema, at vi skal bidra til et bedre samfunn. Noen mennesker blir undertrykket eller utsatt for urett, og ved å løfte dem fram viser du et større mangfold og gir dem verdighet og anerkjennelse. Å kjempe mot urettferdighet. Det er store ord, men, ja, et bedre samfunn, det må vel nødvendigvis være målet med det man gjør?

Flere i feltet, også ved hennes eget museum, har vært kritiske til å utvide virksomheten fra gjenstander og kjensgjerninger til fortellinger og følelser.

– Vi inviterte en dame hit for noen år siden for å ha en utstilling om det seksuelle misbruket hun opplevde som barn. Hun hadde behov for å bruke tid i lokalet, sette på levende lys og blomster, og bestemme hvor hvert bilde skulle henge. Mine kollegaer sa «Du er gæren, vi kan ikke bruke to dager på dette?» Men vi gjorde det. Og noen av dem som hadde vært mest kritiske, sa etterpå at det var den viktigste utstillingen vi hadde hatt noensinne.

– **Bør ikke museene fokusere mer på refleksjon enn følelser?**

– De to størrelsene er tett forbundet – det finnes mye forskning som tilsier at når du gjenkjenner følelser hos den andre, er du mer villig til å se verden fra den andres posisjon, og da bidrar det til refleksjon. Jeg mener at læringseffekten er størst når du blir følelsesmessig akkurat passe berørt. For hvis det blir for mye eller «feil» følelser, blokkerer publikummen. Hvis du opplever at identiteten din blir truet, eller du føler at jeg vil presse en mening på deg, da vil du ikke høre.

– **Minner ikke mange av disse utstillingene mistenkelig om sakene man kan lese i avisenes helgebilag, fortellinger om enkeltskjebner? Hva er forskjellen på museumsutstillinger og journalistikk?**

– At vi viser de historiske linjene som forbinder fortid og nåtid, og

– Jeg mener at læringseffekten er størst når du blir følelsesmessig akkurat passe berørt.

helst bruker gjenstandene til det. Da vi lagde kroppsutstillingen, var fokuset på fortidens kroppsdealer ganske lite, for akkurat da var jeg møkka lei av gjenstander og tradisjonell museumstenking. Når vi nå lager en fattigdomsutstilling i høst³, har vi selv intervjuet dagens fattige – men også brukt proffe forskere som har gått gjennom arkivmateriale og sett på hvordan fattigvesenet her ble dannet og utviklet seg. Slik kan vi sette dagens informanter i et historisk perspektiv, og sånn må det være. Til og med gjenstander får sin plass, gamle og nye.

– **Men under arbeidet med religionsutstillingen ble museumsfolkene og forskerne uenige – hva skjedde da?**

– Ja, der ble det krasj. Som museumsansatt har jeg et sterkt behov å kjenne «sannheten» og kildene, og om jeg ikke gjør det, må jeg hente inn en forsker som jeg stoler på. Men forskerne har ofte et personlig forhold til det de har forsket fram. De kan for eksempel si at det holder ikke med de tjue setningene jeg mener er viktige for mitt publikum. Og så blir jeg livredd for å miste den faglige ryggraden som besøkende forventer å finne ved et museum, og jeg tar med førti setninger – og utstillingen blir for teksttung. Satt på spissen føltes det som vi ble et slags mikrofonstativ for både informanter og forskere. Jeg valgte bort kompetansen jeg har som museumsansatt, muligheten til å si at *jeg vet hvordan man lager utstillinger*, og jeg vil ha *dette og dette*, og jeg velger å vinke det kritisk, selv om du, dyktige forsker, er uenig.

– **Så hva skulle du gjort?**

– Vært mer tydelig på forhånd, det var mitt ansvar som prosjektleder. Når du jobber tett sammen med eksterne som i stor grad bidrar til et prosjekt, må du nesten inngå en slags kontrakt der det står «din jobb» og «min jobb» – «dere forventer » og «vi forventer».

Siden 90-årene har det blitt lagt politiske føringer for at museene skal ta for seg mer samfunnsaktuelle tema. Er det sånn man endrer museumssektoren, og det norske selvbildet på sikt?

– Arbeidet Kulturrådet har nedlagt med BRUDD-prosjektet⁴ siden 2003, har lagt grunnlaget for gjennomføringen av mange titalls prosjekter innenfor samfunnsaktuelle og til dels tabubelagte tema i Norge. Jeg ser en helt konkret sammenheng her når jeg sammenligner med andre land hvor det ikke har vært slike føringer. Men hvis dette skal bli levedyktig på lang sikt, må det komme nedenfra, gjennom en personlig *drive* og *passion* blant de museumsansatte. Denne samfunnsrollen er ganske ny for museene. Den nåværende generasjonen begynte i museumssektoren for å jobbe med gjenstander og forske på historie. Nå som man har begynt å jobbe med samfunnsaktuelle tema, vil man kanskje få en ny generasjon museumsansatte som vil utfordre samfunnet på en ny måte. Vi ser det i Storbritannia, der man bevisst har ansatt folk med en personlig drive de siste sju-åtte årene, og da forankrer du dette arbeidet på en helt annen måte enn når vi gjør det *fordi politikerne har sagt* at vi skal gjøre det. Det er allerede mange folk som er lidenskapelig opptatt av dette i Norge, men det må bredt forankres i grasrota – og så kan vi gå tilbake til politikerne.

– **Så, da du selv begynte å lage slike utstillinger, hadde du ikke hørt om BRUDD og de politiske føringene?**

– Nei, det visste jeg lite om. Men jeg hadde allerede en lidenskap – og har den fortsatt. ■

3 «Ikke bare greit? Om å være fattig på Sørlandet» åpnet som en brakkebasert vandreutstilling i Kristiansand 1. november.

4 BRUDD var et samarbeid mellom Kulturrådet og museer som ønsket å ta opp samfunnsaktuelle og kontroversielle tema fra 2003 og framover. Tiltaket ble nylig erstattet av en «Samfunnsrolle»-satsing, som skal tjene samme funksjon.

Da Kathrin Pabst lagde utstilling med personlige historier om religion på Sørlandet, opplevde hun at både religiøse og ikke-religiøse ble støtt.

Empati på jobb

Avhørene med overlevende fra Utøya kan gi ny kunnskap for fremtidens politistudenter.

AV AKSEL KJÆR VIDNES

Patrick Risan håper politistudenter skal lære konkret å bruke emosjonell intelligens i avhør.
(Foto: Erik Norrud)

PROSJEKT:
håndtering av følelser i politiavhør av
traumatiserte personer

FORSKER:
Patrick Risan, doktorgradskandidat i
psykologi ved Universitetet i Bergen
og høyskolelektor ved Politihøgskolen
i Oslo

METODE:
intervju av 21 politietterforskere som
deltok i avhørene av ofre fra 22. juli-
angrepet

UUNNVÆRLIG VERKTØY:
analyseprogrammet Nvivo

Avhørene med overlevende etter Utøya-massakren 22. juli 2011 er fokus for Patrick Risans doktorgradsarbeid. (Foto: Scanpix)

77 mennesker ble drept, 33 av dem var barn. Over 250 mennesker ble såret. Ungdom flyktet for livet, mens venner og kjærester ble drept foran øynene deres. 22. juli var en nasjonal katastrofe. For mange politietterforskere ble avhørene av Utøya-ungdommene også en stor og viktig arbeidsoppgave.

– Kan hvem som helst gjøre dette, kan hvem som helst lære å bli emosjonelt intelligent? Det er vanskelig å svare på, sier Patrick Risan.

Han sitter på kontoret sitt oppunder taket på Politihøgskolen (PHS) på Majorstua i Oslo. Barnehagen er stengt for høstferie, og datteren hans på ett år ligger i barnevognen i korridoren utenfor. Risan snakker lavt og behersket, men rett som det er farer han opp med et knapt banneord.

– Hvis de vekker henne, stryker de på ek-samen!

Risan ber studentene utenfor om å liste seg stille, og kommer tilbake, litt lattermild over seg selv.

– Jeg er psykolog og vi har *lært* om emosjonell intelligens, men at vi *lærer* om det, betyr jo ikke at vi *har* det. Noen er i bunn, og noen er på topp. Jeg tror du kan lære en del, og vi beskriver i vårt arbeid hvordan emosjonell intelligens kan læres, men det er veldig personavhengig.

Risan underviser i psykologi for politistuden-ter, men har de siste årene også jobbet med en doktorgrad om avhør av traumatiserte personer. Han hadde lenge vært interessert i hvordan politiet håndterer mennesker med psykiske vansker i politiavhør. Han søkte og fikk midler til å skrive doktorgrad om temaet.

Omsorgsfullt politi

– Midt oppi dette skjedde 22. juli. Traumer i avhør var et av temaene jeg i utgangspunktet

ville se nærmere på, og da føltes det naturlig å fokusere på *disse* avhørene.

Sammen med professor Per-Einar Binder ved Universitetet i Bergen og Becky Milne ved University of Portsmouth har han nylig publisert den andre artikkelen av tre basert på intervjuene han har gjort med 21 politietterforskere, som intervjuet mellom 150 og 170 av ofrene. Det utgjør rundt 30 prosent av avhørene som ble gjennomført etter Utøya.

– Problemstillingen vi startet med, var «hvordan holde kontakt med traumatiserte i avhør slik at de forteller mest mulig». Men i de første resultatene kom det frem at måten politietterforskeren skapte trygghet på gjennom å håndtere offerets følelsesmessige uttrykk, var viktig for å holde kontakten og kommunikasjonsflyten i gang.

Risan har brukt en hermeneutisk fenomenologisk tilnærming, som innebærer at det er politietterforskernes egne erfaringer som er grunnlaget for analysen.

– Målet med analysen er å identifisere mønster og temaer i materialet som belyser de aktuelle forskningsspørsmålene.

Et nyttig verktøy har vært analyseprogrammet Nvivo, som strukturerer de transkriberte intervjuene og gir oversikt over temaer som

flere forteller om. Ett av disse temaene ble håndtering av følelser.

– Siden informantene vektla betydningen av håndtering av følelser for å få frem informasjon, ble fokuset i den neste artikkelen emosjonell intelligens – hvordan man kan bruke en forståelse for følelser til å guide tenkning og beslutninger.

Motivere og berolige

Risan og medforfatterne introduserer begrepet *window of tolerance*, toleransevinduet, for å forstå hva etterforskerne streber etter. Det er et klinisk begrep fra psykologifaget, som beskriver den emosjonelle tilstanden hvor du evner å formulere deg og ikke blir overveldet av følelser.

– Når folk har opplevd traumer, kan de gå utenfor det vinduet, på oversiden eller undersiden. Enten får man litt for mye følelser, så ting blir kaotisk, eller man kan skru av, være flat og distansert, og da må man jobbe for å få god kontakt med personen.

– Er politiet kjent med dette begrepet?

– Nei, og det er kanskje ikke klinikere heller, sier Risan, men legger til at politiet jobber intuitivt med å finne toleransevinduet.

– De ville motivere og peppe om den avhørte var langt nede, og de ville berolige den

– At vi *lærer* om emosjonell intelligens, betyr jo ikke at vi *har* det.

som kjente på en høy aktivering av følelser. Risan rykker til igjen. Det skjøre vinduet for datterens søvn er i ferd med å forstyrres i det en ny gruppe studenter detter med latter ut av heisen. Langt mildere enn inne på kontoret får han formidlet til studentene hva som står på spill, og etter en justering av smokken er situasjonen reddet.

Modell for empati

Å regulere folk opp og ned for at kommunikasjonen skal fungere, er jo noe psykologer er trent til. Men avhør av traumatiserte personer er ikke en konkret del av politiutdanningen, eller del av avhørsmodellen til politiet.

– Det er ingen fasit for dette, det er ingenting i avhørsmodellen til politiet som sier at de må gjøre sånn eller slik når folk oppfører seg på en viss måte. Så det har vært spennende å spørre drevne avhørere om hvordan de håndterer det når folk har det kjipt, hvordan de roer dem tilstrekkelig til at de produserer informasjon. Politiets avhørsmodeller og intervjuguider kan si «vis empati». Det er jo vel og bra ...

– Men hvordan *gjør* man det? Hvordan skal man *vise* empati?

– Det er nettopp det. Denne studien prøver å finne frem til hvordan man *gjør* det. Vi endte opp med en trestegsmodell for hvordan man regulerer følelser i avhør, og empati er en del av det.

Det første steget handler om å være bevisst avhørtes kapasitet til å håndtere ubehag gjennom å observere kroppsspråk. Det andre steget er å vise aksept, vise at man tåler det som kommer. Det tredje steget er å regulere ubehag gjennom å møte og vise aksept for følelsesmessige behov i løpet av avhøret, få dem til å føle seg trygge og fremheve det positive.

Avhøret blir Utøya-minne

– Etterforskerne beskriver at de ser etter kapasiteten avhørte har til å håndtere ubehag, de vurderer når de får nok, når det blir for sterkt og de må ha pause. Det var også interessant at etterforskerne var opptatt av å være eksplisitt ved å si at de tåler det du kommer med. «Jeg har hørt om fæle ting før.»

– Fordi de som blir avhørt, kan regulere seg selv ut ifra hvordan de blir møtt?

– Absolutt. Hvis de kommer med noe skamfullt, trekker de seg tilbake ut fra hva slags respons man kommer med. Hvis noen sier «kom her, her er det åpent», er det lettere åpne seg.

Også avslutningen av avhøret er viktig, konkluderer Risan.

– De fremhever det positive, takker for innsatsen og sier til vedkommende at de gjør en god jobb. Det kan gi den avhørte et positivt inntrykk av avhøret. I tillegg vil avhøret også være knyttet til deres minne om Utøya. Det er bra at de prøver å gi dem noe positivt knyttet til det som har skjedd.

Inn i undervisningen

At Utøya-saken også satte en ramme for avhørene som kunne påvirke hvordan etterforsker-

– Vi foreslår hvordan man bør lære opp politistudenter til å håndtere mennesker i krise, sier Patrick Risan. (Foto og montasje: Erik Norrud)

ne og ofrene oppførte seg, er heller ikke utenkelig. Samtidig forteller politietterforskerne at sakens størrelse og betydning fikk rent praktiske innvirkninger på arbeidet.

– Måten de jobbet for å etablere kontakt i avhøret, skilte seg ikke så mye fra andre avhør, men konteksten uthevet seg selv. Det gjorde også at de fikk forberede seg mer, de fikk mer ressurser, de var mer bevisst sin egen atferd og at de skulle gjøre et bra avhør. Dette var ikke et sykkeltveri, sier Risan og legger til at de som ble avhørt, var ressurssterke.

– Det er god mulighet for at det ikke er de politiet ser mest av ellers.

I den siste artikkelen, som nylig ble publisert, beskriver Risan og medforfatterne en teoretisk diskusjon rundt empati og emosjonell intelligens i avhør, og foreslår fire temaer som bør inn i undervisningen til politistudenter: selvbevissthet, oppmerksomhetstrening, kommunikasjonsevner og regulering av følelser. Nå planlegger Risan å skrive en mer samlet artikkel på norsk som kan være lettere tilgjengelig.

Han håper forskningsprosjektet kan brukes i undervisningen, så politistudentene kan få ta del i det landets erfarne politietterforskere har lært gjennom 22. juli-avhørene.

– Jeg har lenge tenkt at det ville være svært nyttig. Dette er en generalistutdanning, og det er veldig mange meninger om ting som burde vært tatt inn i undervisningen. Men jeg mener at dette burde inn. Det er inne til en viss grad, men vi ønsker å bidra med noe systematisk. Jeg tror mye vil falle på plass når jeg får skrevet det på norsk og mer ut fra bakgrunnen min som lærer.

Med ett er det noen som tramper utenfor, og Risan stikker igjen hodet ut i korridoren for å redde middagshvilen til datteren.

– Dette er forskning, tørt og tungt. Du kan bare tenke deg å gi denne artikkelen til en 21-åring! ■

Analog lykke

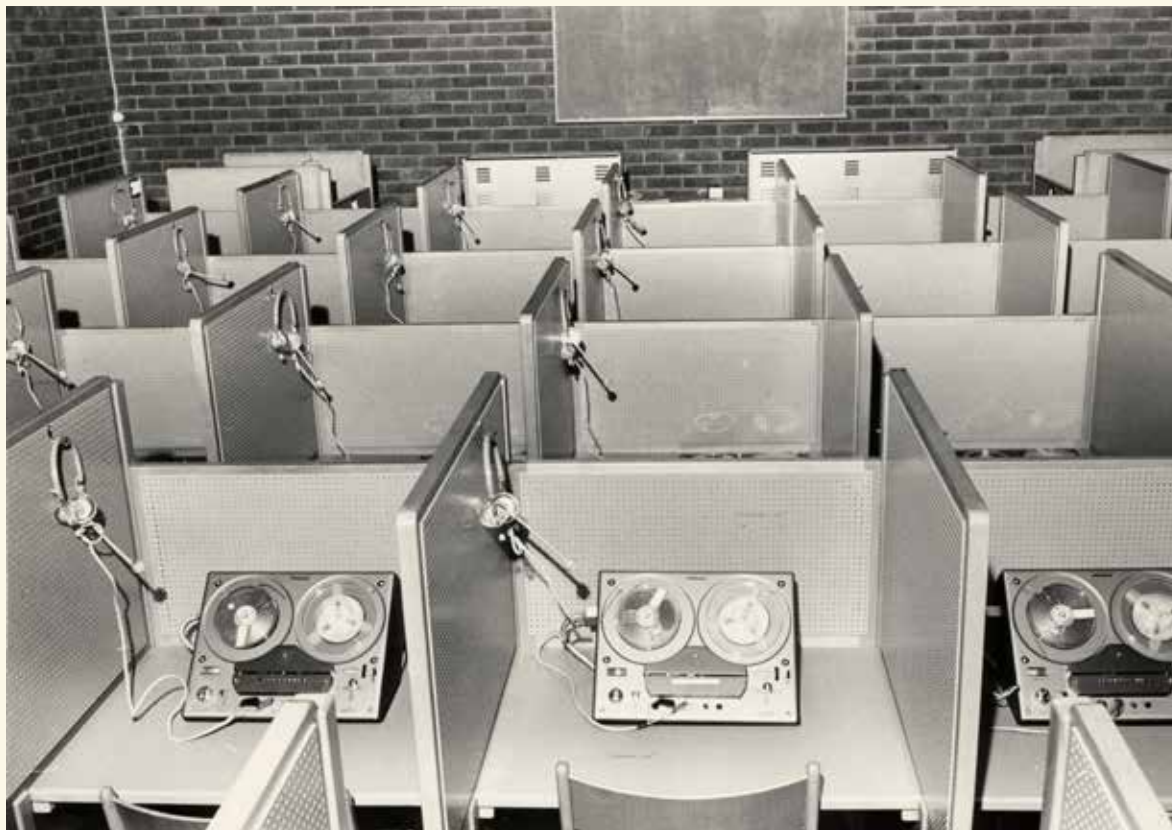
«Språklaboratoriet. Båser med båndavspiller og høretelefon. Tavle og murvegger i bakgrunn.» Slik heter det i arkivteksten til dette fotografiet, som tilhører Museum for universitets- og vitenskapshistorie (MUV) ved Universitetet i Oslo. Bildet er tatt i 1966 i forbindelse med åpningen av et språklaboratorium. Ifølge MUV er bildet sannsynligvis fra Idrettsbygningen, og språklaboratoriet av typen Tandberg IS-4.

Store norske leksikon forklarer på forbillig vis hvordan et språklaboratorium fungerer:

«Elevene sitter i lydsjermmede båser med hver sin båndopptaker, høretelefoner og mikrofon. Gjennom høretelefonene mottar elevene undervisningsprogrammet fra lærerens kontrollpanel, samtidig som programmet kan spilles inn på det ene sporet på den enkelte båndopptaker. Elevene hører sine svar i høretelefonene, samtidig som svaret blir innspilt på det andre sporet. Ved å spille av begge spor samtidig kan elevene sammenligne sine egne prestasjoner med programmets korrekte svar. Fra sitt kontrollpanel kan læreren koble seg inn på den enkelte elevplass og følge med i prestasjonene gjennom sine høretelefoner og opprette toveis forbindelse med den enkelte elev.»

Språklaboratorier brukes fortsatt i språkopplæring, nå i digitale versjoner.

Fotograf: ukjent.

20 nøtter

GEOLOGI

- a) Kva var det som – saman med store vulkanutbrot – tok livet av tre fjerdedelar av alt dyre- og plantelivet på kloden for cirka 66 millionar år sidan?

- b) Det blir diskutert om jorda er gått inn i ein ny epoke, antropocen, prega av menneskeskapte endringar. Kva er namnet på epoken som i så fall blir avløyst?
- c) Kva blir gjerne paleolitikum, mesolitikum og neolitikum kalla med ei felles nemning?
- d) Kva for «råstoff» er det som kan bli omdanna til rav?
- e) Kva kallast ein bergart eller eit sediment som kan tene som reservoar for grunnvatn – og som hydrogeologar av den grunn er opptekne av?

DESSERTAR OG SØTSAKER

- a) Kva for ingrediens som er viktig blant anna i crème brûlée, får vi frå **denne planta?**
- b) Kva for kake vart funnen opp i Wien av ein konditorlærling i 1832, og har aprikosmarmelade som ein viktig ingrediens?
- c) Kva kallast den franske desserten der ei pannekake (crêpe) blir påsmurd ein saus av blant anna karamellisert sukker, og flambert i Grand Marnier?
- d) Kva for tyrkisk dessert består av tynne blad med filodeig, nøtteblanding og honning eller sirup?

- e) Kva heiter sjokoladefabrikk-eigaren som både Gene Wilder og Johnny Depp har gestalta?

SKULE OG UTDANNING

- a) Noregs første yrkesskule vart oppretta i Borre i 1825. Kva slags skule var det?
- b) Kva står NOKUT for?
- c) Kva er skulereforma LK06 betre kjend som?

- d) Kva er namnet på den internasjonale undersøkinga i OECD-regi som kvart tredje år testar 15-åringar i ulike land i lesing, matematikk og naturfag?
- e) Kva år vart det første gong halde nasjonale prøver i grunnskulen (margin: 1 år)?

MORD I AMERIKA

- a) Kven vart drepen av James Earl Ray den 4. april 1968?
- b) Kva for skodespelar var det John Hinckley Jr. ville imponere då han i 1980 skaut og såra Ronald Reagan?
- c) Kva heitte seriemordaren som tilstod 30 drap i sju ulike statar mellom 1974 og 1978, som halshogde nokre av ofra sine og utsette fleire for nekrofil?

- d) Kva heitte skodespelaren som skaut og drap Abraham Lincoln i 1865?
- e) Kva for bok var det Mark David Chapman hadde med seg då han drap John Lennon – og stod og las i då politiet kom?

SVAR:

- GEOLOGI**
- a) Eit meteornedslag
b) Holocen
c) Steinalderen
d) Harpiks (kve)
e) Ein akvifer

- DESSERTAR OG SØTSAKER**
- a) Vanille
b) Sachertorte
c) Crêpe Suzette
d) Baklava
e) Willy Wonka (i Charlie og sjokoladefabrikken)

- SKULE OG UTDANNING**
- a) Landbruksskule
b) Nasjonalt organ for kvalitet i utdanninga
c) Kunnskapsløftet
d) PISA (Programme for International Student Assessment)
e) 2004

- MORD I AMERIKA**
- a) Martin Luther King
b) Jodie Foster
c) Ted Bundy
d) John Wilkes Booth
e) *Catcher in the Rye* (eller *Redden i rugen*) av J.D. Salinger

Siteringer:

VEKKELSESMØTE

«Det blir fort mye useriøsitet når begge kjønn skal snakke om sånt, og derfor deler vi det opp nå. Det har vi fått mange positive reaksjoner på.»

Mari Mittet, leder for Ålesund Studentersamfunn, svarer på kritikken mot at «alle de vakre kvinnene ved NTNU i Ålesund» er invitert til Damenes Vors/ Erotisk Aften, mens mannlige studenter avholder «herremiddag» med «foredrag fra menn med innflytelse i næringslivet». (Universitetsavisa)

«Kvinner er godt representert i utdanningssystemet og i arbeidsstyrken, men på toppen av makthierarkiet er de fortsatt oppsiktsvekkende dårlig representert.»

Ja, vi kan bare undres hvorfor. Siri Terjesen, professor ved Indiana University til Kilden.no.

«En mannlig feminist? Det var mye nytt å ta innover seg.»

Student Thea Rustad Dyvesether ved BI har blitt feminist etter at høyskolelektor Gerhard Schjelderup underviste om lønnsforskjellen mellom menn og kvinner etter lik fullført bachelorutdanning. (Aftenposten)

MARTINE AUNE

Medlem nummer: 40272650

STILLING: masterstudent i psykologi ved NTNU

UTDANNING: bachelorgrad i psykologi fra University of Manchester

KARRIEREMÅL: forsker i et internasjonalt selskap, så får jeg også reist og opplevd nye kulturer

Med blick for øyet

– Hva jobber du med akkurat nå?

– Eksperimentdelen av oppgaven min om «eyetracking», som er en metode for å måle øyebegvelser. Jeg er også studentassistent på et annet prosjekt.

– Hvor tenker du best?

– Jeg tenker egentlig best når jeg ikke bør tenke! Som på reise med buss, båt eller fly. Da får man litt tid for seg selv.

– Hva er den viktigste boken i ditt akademiske liv?

– *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Karrieren min i akademien startet i England, så den er mye brukt. Jeg har vel aldri helt lært å skrive akademisk på norsk.

– Hva skal til for å bli en god masterstudent i psykologi?

– Stå-på-vilje og interesse for faget er kanskje gitt. I tillegg må man være strukturert og ha litt humor

for å overleve sene kvelder med jobbing.

– Hva er tabu i ditt arbeid?

– Å gi opp. Vi arbeider hardt, så det verste man kan gjøre, er å gi seg.

– Hva karakteriserer kontorplassen din?

– Jeg har fast lesesalsplass, og her hersker det strukturert kaos. Det går i bunker med artikler, notater og kaffe.

– Om du kunne ha tilbrakt et år ved en annen institusjon hvor som helst i verden, hva ville du ha valgt da?

– Et år er nok til å ta en mastergrad både i England og USA, så ser man bort fra kostnadene, ville jeg tatt en master ved Harvard eller Yale.

– Om du måtte ha valgt deg et annet fagfelt, hva ville du ha falt ned på da?

– Internasjonal markedsføring. Jeg kom inn på det i USA, men valgte heller psykologi her. Det virker spennende, selv om det ikke slår psykologi.

– Hvilket tiltak ville du ha gjennomført om du var kunnskapsminister?

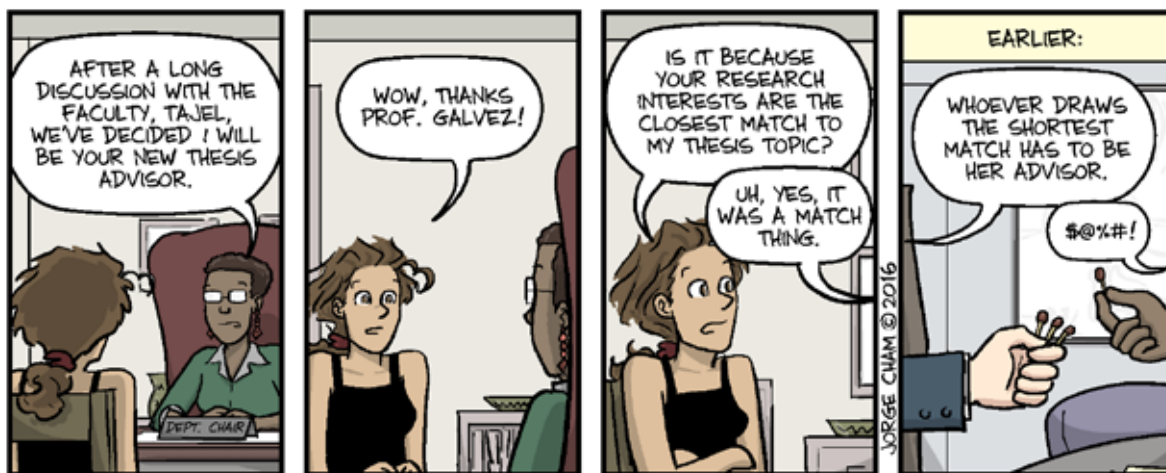
– Gjøre det lettere å ta master i utlandet. Studiet er veldig dyrt, og det er lite støtte å få i forhold til hvor mye man må betale.

– Hva vil du lese mer om i Forskerforum?

– Det er allerede mye bra stoff, men jeg skulle gjerne lest mer om hvordan folk har endt opp der de er, og veiene som ledet dem dit.

♦ AV ELIN REKDAL MÜLLER

PhD Comics

WWW.PHDCOMICS.COM

Suverent om sjelen

Boka for enhver som har et indre liv.

Finnes sjelen? Ikke som noe som kan bevises. Men finnes den likevel? Vel, la oss nå i hvert fall først finne ut hva ordet «sjel» betyr, og la oss gjøre det ved å gå til historien. For i historien viser sjelen seg, den utvikles der, er Ole Martin Høystads poeng i boka *Sjelenes betydning. En kulturhistorie*. Høystad er professor emeritus i litteraturvitenskap, men viser i sin omgang med sjelen at han også behersker fag som filosofi og idehistorie. Høystad hevder at sjelen ikke bare utvikles, men også oppstår i historien. I hvert fall oppdages den på et visst tidspunkt, og så gjør han som Nietzsche, hans følgesvenn gjennom boka, og starter en søken etter slektslinjene og opphavet. Nietzsches mål var å frigjøre sjelen, og ja, også Høystad vil noe med sitt forehavende, om ikke annet så å få oss til å tenke, for hvis noe sånt som en sjel faktisk finnes, så finnes den som noe å ha omsorg for, som noe å bevare.

Jo, sjelen finnes, men hvorfor det er slik, forstår vi ikke fullt ut før vi har fulgt ferden fra Homer – hos Homer trer sjelen frem som *psyche*, svaret på hva som skjer med mennesket når det dør – og så videre mot de greske filosofene, inn i middelalderen, ja, gjennom hele den sentrale rekka av filosofer i den vestlige idehistorien og også innom merkesteiner i skjønnlitteraturen. Vi stopper opp ved dem som har markert en forskjell i sjelens historie, hvordan sjelen ses på som uødelig eller dødelig, bolig for personligheten, for fornuften, viljen, bevisstheten, hvordan den opphører å eksistere hos empiristene, blir lurt tilbake av Kant, blir problematisk og vanskelig, på ulikt vis, hos Kierkegaard, Freud og Kafka, opptrer som en konstant strøm av tanker, drømmer, tvil, bekymring, glede hos Joyce. I tillegg er vi innom andre tanketradisjoner som buddhismen og islam. Men når sjelen viser seg å være så mye forskjellig, sier ikke det bare noe om hvor diffus all prat om sjel må være? Og gjennom det opphever vel eksistensen av sjelen seg?

Diffus prat er intet problem så lenge noe slikt som metaspråk finnes. Foruten Nietzsche henter Høystad her inn Wittgenstein som representant for filosofiens språklige vending, hans påpekning av at vår inngang til virkeligheten er bestemt av språk, og at språk alltid styres av regler som vi behersker når vi tar del i de forskjellige såkalte språkspillene, men som vi også

beherskes av, i og med at de setter opp grensene for hva vi kan si noe om. Og det er altså språkspillene som har endret seg, måten vi snakker om det indre på. Vi trenger disse språkspillene, er budskapet til Høystad,

for svikter vi omsorgen for sjelen, da tapes også den andre av syne som noe å ha omsorg for, vist ved eksempelet Eichmann, presentert av Arendt. Til sammen gir alle språkspillene oss et allment sjelsbegrep, der de alle viser til en indre kraft i mennesket.

Historien om sjelen er skrevet i en suveren stil. Forfatterens metode er å gå til tenkningen ved nærmest å leve seg inn i de forskjellige filosofers og forfatters tankegang, utlegge dem som om de var hans egne, for så på en sømløs måte å tre litt ut ved å vise til sitater, litt analyse og biografiske betraktninger. Dette skaper en lett, ledig og levende stil. Men det er også to motstridende følelser i meg, og disse, eller den ene av dem, plages jeg med helt til jeg ikke gjør det mer, da overgir jeg meg. For denne suvereniteten, den vekker en mistanke i meg. Har han forsket seg frem til alt dette selv? Det er jo umulig! Han viser i liten grad til kilder, og det

er mange påstander her, og ja da, det er for så vidt standardfortellingen han forteller om de forskjellige tenkerne, og grundigheten varierer, men det er nå uansett en vei som er blitt ryddet, og hvordan har han gjort det? Den ferden får ikke leseren bli med på, og derfor sitter jeg der og lurar: Har han dette enorme kjennskapet til så mange forskjellige tenkere? Det er jo som han bare drysser poeng og kunnskap ut av ermer og skjortekrager. Leser han arabisk? Har han nådd det høyeste nivået innenfor buddhismen? Kun i tilfellet Kierkegaard lener han seg på kilder, og selv om det er en suveren stil her, er ikke dette en fullt ut god fremstilling. Han dikter litt her, også om hvordan Kierkegaard tenkte – og begår derved en biografisynd.

Men, jeg har kanskje misforstått sjangeren? Eller, jeg tenker jo at denne boka er som et kåseri, et medrivende og lærd kåseri. Det forklarer den suverene stilen og at det er få problematiseringer og vansker underveis. Alt bare glir av sted. Og jeg glir med, til slutt uten mistanke, for det er veldig bra dette, og ikke minst er det viktig! – og da står kun den andre følelsen igjen: beundringen. Og derfor: Boka er så god og temaet så viktig at enhver som har et indre liv, bør gå til anskaffelse av den.

AV AASNE JORDHEIM

Spлтtelse mellom de tre kulturer

Modig, men mangelfullt forsøk på å teoretisere om kroppen på tvers av fagfelter.

DRUDE VON DER FEHR (red.)
Den levende kroppen. Mot en ny forståelse av menneske og natur
 Vidarforlaget, 2016
 392 sider
 Veil. pris: kr 399

Det er vel 60 år siden C. P. Snow påpekte at splittelsen mellom humaniora og naturvitenskap hadde gått fra å være et vitenskapelig skille til å bli et samfunnsproblem: Gjennom gjensidig mistenkeliggjøring snakket kulturene ikke lenger samme språk. *Den levende kroppen* er «resultatet av et banebrytende samarbeid» i det dansk-norske Nettverk for estetikk, teologi og naturvitenskap. Boka argumenterer for at skillet mellom de «to kulturene er foreldet og en fordom som står i veien for framtidens utfordringer». Redaktør Drude von der Fehr, professor emerita i litteratur ved Universitetet i Oslo, skriver at boken ikke er ment som en lærebok. Den gir oss likevel gode introduksjoner til teorier som har prøvd å bryte ut av dualismen, der Charles Pierce' filosofiske semiotikk er et anker. Begrepet «abduksjon» – førbevisst viten – står sentralt, og kroppens egen viten søkes forklart gjennom gode tekster som kretser om spørsmålet via arkitektur, religion, litteratur, teater, teologi og ikke minst semiotikk, studiet av sosialt betingede tegnsystemer. De mer teoretiske bidragene jakter på et språk som kan beskrive både

«mennesket og det levende».

Boken skriver seg inn mot problemet med de to kulturene, men er kanskje enda mer opptatt av en tredje kultur, en som huser spirituelle erfaringer og som i ytterste konsekvens åpner for en *teleologisk* forståelse av en iboende hensikt i verden, i tillegg til den humanistiske fenomenologi og naturvitenskapelige kausalitet. I von der Fehrs introduksjon snakker hun om hvordan hun under et sykehusopphold var overbevist om at «kroppen visste at den var i ferd med å dø og at jeg som bevisstløs var i stand til å observere dette». Dette er en «abduktiv» erfaring, og von der Fehr bruker snart ordet «tro» som synonymt med Pierces «abduksjon». Bidraget til Søren Bier starter med beskrivelser av «en verden gjennomstrålet af et varmt lys» og «en følelse av trygghed, varme og kærlig accept», Jesper Hoffmeyers bidrag ender med «Vores verden stammer fra en krop, der tror», og antologien inneholder flere bidrag om teologi. Kroppen som *tror* altså, til forskjell fra mennesket som *vet*. Dette er et vågalt grep, og et grep som flytter vekten bort fra forsøket på å *formidle* mellom de to kulturene, og i stedet utfordrer begge ved å gjøre grenseerfaringer til sentralerfaringer. Bokens eneste «rene» naturviter, professor i biologi Dag O. Hessen, oppsummerer om semiotikken: «Er budskapet rett og slett at alt må virke i en kontekst? Vel, da er vi enige», men han melder «pass ved teleologien ...». Det banebrytende samarbeidet på tvers av faggrenser, som jeg ærlig talt hadde gledet meg veldig til, uteblir, og boken er med få unntak forankret i «spesifikke fagområder» i åndvitenskapene. Samtidig teoriutvikling innenfor nevrovitenskapen om «embodied cognition» (der vår kognitive interaksjon med verden betraktes som kroppslig forankret) blir nevnt, men bare knapt, selv om dette er teorier som tangerer både abduksjonsbegrepet og semiotikken og inspirerer til eksplisitte oppgjør med reduksjonismen. Jeg savner med andre ord flere naturvitere her. Dette gjør imidlertid *ikke* boken dårlig, men det gjør den mangelfull.

AV KJETIL VIKENE

Nyttige doktorverktøy

Detaljert vurdering av ph.d.-utdanningen, med en befriende konkret verktøykasse.

RUNE JOHAN KRUMSVIK (red.)
En doktorgradsutdanning i endring. Et fokus på den artikkelbaserte ph.d.-avhandlingen
Fagbokforlaget, 2016
152 sider
Veil. pris: kr 299

Såtid flere tar doktorgraden i Norge, men bare to av tre ph.d.-studenter står doktorløpet ut. Det er denne relativt grelle statistikken som danner et slags bakteppe for Rune Johan Krumsviks bok om en doktorgradsutdanning i endring. Boken er tenkt for stipendiater og veiledere, men også for fagfolk knyttet til doktorprogrammene og forskerutdanningene. Den noe sprikende målgruppen kan tjene som forklaring på den tematiske inndelingen i bokens fem kapitler.

Forfatteren, som er professor i pedagogikk ved Universitetet i Bergen og ellers har bred erfaring fra ulike roller knyttet til doktorgradsarbeid, åpner med et informativt introduksjonskapittel der han redegjør for doktorutdanningens historie og gjør opp status for den.

Det neste kapittelet problematiserer vurderingskriteriene for de artikkelbaserte ph.d.-avhandlingene, både i et internasjonalt og nasjonalt perspektiv. Det argumenteres for viktigheten av å ha transparente krav, samtidig som det avdekkes at vurderingskriteriene og retningslinjene for ph.d.-programmene ofte er mangelfulle.

Slik retter kapittelet seg i første omgang til fagfolk som jobber institusjonelt og strukturelt med doktorgradsutdanningene.

De to neste kapitlene er derimot stilet til stipendiaterne. Her kan man hente gode og ofte svært konkrete og praktiske råd, for selve arbeidet med en artikkelbasert avhandling. Selv om det i utgangspunktet kan synes som en krevende øvelse å si noe generelt til de nesten ti tusen doktorgradsstudentene i landet om et praktisk, faglig arbeid, opplever jeg at forfatteren treffer godt her. Rådene og verktøyene handler i hovedsak om arbeidet med litteraturgjennomgang og arbeidet med kappen. De er systematisk og kronologisk presentert, og fremføres klart og tydelig. Etter å ha lest dem, kan man sitte igjen med et inntrykk av at et doktorgradsarbeid også er et slags håndverk. Jeg opplever det som befriende at forfatteren kaller en spade for en spade, og viser at doktorgradsarbeidet i aller høyeste grad også er et helt konkret arbeid.

Det siste kapittelet retter seg mot veilederen. Allerede tidlig i boken lanseres forholdet til veileder som en avgjørende faktor for hvorvidt stipendiaten skal lykkes, så dette kapittelet er absolutt relevant og nyttig.

Boken har en oversiktlig og systematisk inndeling, og den er enkel å orientere seg i. Språklig er den derimot noe sprikende. Man har valgt mange og lange sitater på engelsk, og forsøker ikke å fornorske innarbeidede begreper som *litteraturreview* eller *thesaurus*. Selv om det gjør lesningen litt tynge, tror jeg dette er et smart valg, både fordi det er så betegnende for doktorutdanningens internasjonale preg, og fordi det er en god hjelp for ferske doktorstudenter som trenger å forstå de mest elementære, engelske begrepene de vil støte på gjennom doktorløpet. Ikke desto mindre er språket i overkant tungt og tidvis noe gjentakende, så boken hadde nok kledd en ekstra runde med redaktør og korrekturleser. Alt i alt er dette likevel en bok jeg vil anbefale for doktorstudenter (kapittel 3 og 4), veiledere (kapittel 5) og for fagfolk som jobber med videreutvikling av forskerutdanningene (kapittel 1 og 2).

AV RAGNHILD FJELLRO

NYE BØKER AV FORSKERE

ANNE HÅLAND
Skrivedidaktikk. Korleis støtte elevane si skrivning i ulike fag?
Universitetsforlaget, 2016
216 sider
Rettl. pris: kr 399

Skal du verkeleg læra deg eit fag, må du læra deg språket og skrivemåtane til faget. Kvart fag har særsegne måtar å bruke språk på, og fagkunnskapen blir formidla gjennom desse skrivemåtane. Korleis kan læraren støtta opp om skriveutviklinga til elevane på premissa til dei ulike faga? Håland er førsteamanuensis ved Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning, Universitetet i Stavanger.

AUDUN DYBDAHL
Klima, uår og kriser i Norge gjennom de siste 1000 år
Cappelen Damm Akademisk, 2016
208 sider
Veil. pris: kr 399

Boka gir en utførlig fremstilling av klimaendringer og uværsperioder i Norge de siste 1000 år, og ser på hvordan dette har påvirket befolkningen til ulike tider. I sentrum står «klimatiske sjokk» av en viss varighet som førte til alvorlige kriser. Forfatteren bruker et variert kildemateriale, som inkluderer både naturvitenskapelige målinger, kirkebøker og litterære beskrivelser. Dybdahl er historiker og professor emeritus ved NTNU i Trondheim.

ASTRID RØNSEN OG RITA JAKOBSEN
Å fullføre et liv. Omsorg for døende og de som står nær
Gyldendal Akademisk, 2016
224 sider
Veil. pris: kr 329

Boka tar utgangspunkt i en palliativ omsorg der behovene til den døende og familien vektlegges. Ulike fortellinger belyser hvordan omsorgsutøvere kan utfordres i møtene med den som skal dø og familien. Rønsen er førstelektor og fagansvarlig for tverrfaglig videreutdanning i palliativ omsorg ved NTNU i Gjøvik. Jakobsen er førsteamanuensis ved Lovisenberg diakonale høyskole.

Når formatet står i veien

IMRAD er et rådende format for forskningsartikler, men er lite egnet for bacheloroppgaver i helse- og sosialfag, mener kronikkskribenten.

Som førstelektor ved en av landets største høyskoler har jeg siden 2003 blant annet hatt som oppgave å veilede og sensurere bacheloroppgaver innenfor helse- og sosialfagene. Jeg har også vært ekstern sensor ved flere andre høyskoler. I løpet av denne tiden har jeg vært vitne til en utvikling med gradvis innstramning av formatet for oppgavene, med økt vektlegging på form og prosedyrer. Kompetanse og ferdigheter i informasjonsinnhenting, også kalt *Information Literacy*, synes nå å være svært fremtredende i arbeidet med bacheloroppgaver i alle fag, også helse- og sosialfag. Her må studentene redegjøre for hvordan de har søkt etter litteratur og forskning i internasjonale databaser, og de må dokumentere og beskrive sine søk i tråd med etablerte prosedyrer. Det har også kommet flere instruksjonsbøker eller manualiserte beskrivelser for hvordan man skal utforme en bacheloroppgave innenfor et fag. Det er på denne bakgrunnen at mange høyskoler og universitet anbefaler studentene å bruke IMRAD-struktur i oppgavene de leverer. IMRAD-strukturen er et rådende format for forskningsartikler internasjonalt, og en akseptert ramme for hva som skal presenteres som en vitenskapelig kunnskap.

IMRAD-strukturen i en tekst innebærer at den er bygget opp med følgende elementer: **Introduction** – et innledende kapittel som oppsummerer etablert kunnskap og det vi vet om temaet; **Methods** – en angivelse av hvordan man har gått fram for å for eksempel samle inn og analysere data; **Results** – hva man faktisk har funnet fram til av data; og **Discussion** – hvordan man kan tolke og diskutere det man har samlet inn. Dette formatet for artikler begynte å bli framtrædende i biomedisinske tidsskrift allerede fra 1965, og ses på som en rasjonalisering av forskningsformidlingen – der man på en veldig enkel måte kan få tilgang til nye forskningsfunn, og «akkumulere» eller øke kunnskapsbasen innenfor et fagfelt. Ifølge A.J. Meadows (1998)

er IMRAD-formatet en respons på den stadig økende digitale informasjonsmengden, der leseren kan *browse* eller avlese elementer i en tekst på en oppdelt måte for hurtig å finne ut hva som er de nyeste funnene innenfor et fagfelt. For leger og helseprofesjoner blir dette svært nyttig for å kunne oppdatere seg på det nyeste innenfor forskning på sykdommer og behandlingsmetoder. Denne typen oppdatering blir derfor også viktig for studenter i helse- og sosialfagene, som skal utøve kunnskapsbaserte helse- og omsorgstjenester. Derfor har vi undervisning og veiledning i løpet av studiene om hvordan de skal søke fram og nyttiggjøre seg av forskningsartikler, enten presentert som enkeltstudier eller som systematiserte samlestudier. Men når det gjelder studentene selv – når de skal levere sin endelige oppgave etter å ha studert tre år – skal de da skrive oppgaver i et avgrenset

IMRAD-format, som er utviklet for at forskere skal spre sine resultat på en kortfattet måte? Er det et hensiktsmessig format med tanke på at de skal kunne dokumentere hva de faktisk har lært gjennom tre år?

I kvalifikasjonsrammeverkets læringsmål for bachelornivået understrekes det blant annet at studentene skal *kjenne til* forskning, og kunne *anvende* forskning. Men i motsetning til på masternivået skal studenten i liten grad produsere egen forskning selv. De har heller ikke fått nok kompetanse for å gjøre et selvstendig forskningsarbeid i tråd med forskningsmessige og etiske standarder. Spørsmålet blir da om eventuelle *forskningsfunn* i disse oppgavene kan vektlegges som bidrag til et eksisterende forskningsfelt. Derfor kan man også stille seg kritisk til at IMRAD-formatet, som er tilpasset det å formidle forskning, skal brukes i en eksamen som har til hensikt å formidle bred kunnskap og forståelse av et helhetlig fag etter en tre års utdanning. IMRAD-formatet blir da

ikke først og fremst et format til formidling av forskning, men også et eksamensformat. Og som eksamensformat – tjener det til å dokumentere den kunnskapen studenten har tilegnet seg i løpet av tre år?

Jeg er kritisk til en ugenomtenkt bruk av IMRAD-formatet på bacheloroppgavene, først og fremst fordi jeg opplever at det kan føre til teorifattige oppgaver. Gjennom tre år skal studenten ha hatt fag som sykdomslære, anatomi, psykologi, samfunnsfag, kommunikasjon, etikk og mye annet, og det er denne samlede kompetansen det forventes at de skal ta i bruk når de skal skrive bacheloroppgave. Men får vi tak i denne når vi gjennom å bruke IMRAD-strukturen signaliserer at vi først og fremst er interessert i nyere forskningsfunn og tolkningen av dem? Jeg vil ta noen eksempler fra oppgaver som jeg har vært sensor for, for å illustrere dette poenget. I en oppgave skrev studenten om kognitiv atferdsterapi i rusbehandling, et relevant og viktig tema. Innledningsvis i oppgaven gjorde studenten rede for hva kognitiv atferdsterapi i rusbehandling er, hvilken forskning på denne typen behandling som har blitt utført i Norge, et (kort) metodekapittel som beskrev hvordan han ville intervju vernepleiere i feltet, og så gikk han gjennom og drøftet sine egne intervju. Selvsagt ut ifra et veldig spinkelt grunnlag i forskningsmetode. Oppgaven hadde ikke på ett punkt beskrevet hva kognisjon er ut fra teori. (Dette står på pensum, og har blitt undervist om.) Oppgaven hadde heller ikke gitt bakgrunn for eller innsikt i hva teoretisk fundament atferdsterapi bygger på (behaviourisme). Studenten hadde heller ikke gjort rede for læringsbegrepet knyttet til dette. Men oppgaven fikk en grei karakter, for den var forskningsbasert og var innenfor det angitte IMRAD-formatet som var anvist. En annen oppgave handlet om tidlig intervensjon ved schizofren diagnose. Som sensor ville jeg være opptatt av at studenten kunne redegjøre hva som ligger i en schizofren diagnose (diagnostisering, hjerne, atferd, medisinske kriterier, historisk utvikling og så videre). En kontekstualisering overfor psykiatri generelt

KRONIKK & DEBATT

Send debattinnlegg og kronikkforslag til kjetil.brottveit@forskerforum.no.

Maks lengde på kronikk: 9000 tegn med mellomrom. Honorar for trykte kronikker: kr 2000. Maks lengde på debattinnlegg: 7000 tegn med mellomrom, men kortere innlegg har større sjanse for å bli trykket. Debattinnlegg honoreres ikke.

Av RAGNHILD IHLE, førstelektor ved Institutt for vernepleie og sosialt arbeid, Høgskolen i Bergen

«Ensidig vektlegging av resultater i forskningslitteratur kan gå på bekostning av grunnleggende fagkunnskap fra pensum.»

ville også vært viktig. I oppgaven redegjorde studenten kun for forskning om hvorfor det anses som viktig å begynne å behandle tidlig, et aktuelt prosjekt som omhandler tidlig intervensjon, og tre intervjuer som også omhandlet dette. At schizofreni som diagnose er sterkt omdiskutert, at man i diagnostiseringspraksis i psykiatrien har opplevd store endringer, og at diagnosen for mange oppleves som stigmatiserende, ble ikke nevnt. Det studenten hadde hatt på pensum relatert til dette temaet, ble heller ikke nevnt. Men oppgaven bestod.

Mitt poeng med å vise dette er at ensidig vektlegging av resultater i forskningslitteratur kan gå på bekostning av grunnleggende fagkunnskap fra pensum, og resultatet *kan bli* teorifattige oppgaver. Når man underviser i vitenskapsteori, psykologi, sosiologi og mange andre fag gjennom tre år, må man ha forventninger til at studenten skal kunne dette og vise det i sin bacheloroppgave, og at oppgaven ikke utelukkende skal diskutere «funn» som er innhentet gjennom forskning gjennom de senere år. Mange vil innvende at det er nettopp denne fagkunnskapen de skal bruke til å drøfte sine funn. Mitt inntrykk er at dette faktisk ikke skjer. Innenfor IMRAD-formatet vil de kanskje drøfte et tidlig forskningsfunn opp mot et annet, uten å få fram den grunnleggende fagkunnskapen som skal utgjøre «brillene» de skal vurdere forskningsfunnene med. Forskere innenfor et fagfellesskap trenger ikke å redegjøre for sine «briller», man må forutsette at leger kan sin anatomi, eller sin grunnleggende vitenskap. Da kan de bruke IMRAD, for de har etablert en felles referanseramme eller fagforståelse. Man kan ikke forutsette det samme fra studenter på bachelornivå, for det er nettopp fagforståelsen man skal teste.

Når mange høyskoler i dag anbefaler IMRAD-formatet til bacheloroppgaver, handler det om en spesifikk teknisk og metodisk tilnærming – som for en del studenter kan fortone seg som teknisk og kanskje også fremmedgjørende. Ved at man spesifiserer IMRAD som ønsket form i en oppgave, kan denne bli normgivende, slik at andre måter å tilnærme seg et kunnskapsfelt på, kan bli annenrangs eller lite godkjent. Innenfor helse- og sosialfagene har man mange forskjellige typer bacheloroppgaver, kanskje ikke alle passer inn i et stramt IMRAD-format. Slike oppgaver kan for eksempel handle om analyser av makt, dialog, nærhet og brukermedvirkning, eller mer strukturelle tema som sosial utstøting, fattigdom og sosial inkludering. Oppgavene kan også være politiske og diskuterende. Derfor er det flere steder man har tatt i bruk essayformen, der studentene kan resonnerer seg framover i teksten, eller case-studier, som dreier seg rundt oppgitt empiriske case. Diskursanalyser, dokumentanalyser, eller feltstudier er også metodiske tilnærminger som kan formidles i andre formater enn det rene IMRAD-formatet. Det er viktig å understreke at så lenge som disse oppgavene har de grunnleggende elementene av teori, metodisk, redegjørelse og drøfting, kan også de opprettholde de nødvendige kravene til vitenskapelighet.

Formidling uten profilering

Er forskningsformidling journalistikk eller reklame? Debatten har rast etter at forskning.no ble felt i PFU. Forskning.no publiserer artikler fra instituttene uten å merke dem som kommersielt innhold, kritiserte PFU. I en artikkel i Nytt Norsk Tidsskrift går Ståle Wig og Henrik H. Svensen til angrep på den økende bruken av kommunikasjonsrådgivere i akademien. Kontrollen over formidlingen bør gis tilbake til forskerne, mener de. Kommunikasjonsfolkene er nemlig bare opptatt av merkevarebygging. Et første skritt er å lære akademikerne å gjøre seg bedre forstått, å bekjempe jåleri og takeprat.

Det er lett å være enig med Wig og Svensen. Jeg har i mine tolv år som forskningsjournalist ved UiO også lagt merke til tvilsomme endringer. Mens formidling i de første årene dreide seg om å vise hva forskerne driver med, har jeg i

det siste ofte hørt et ønske om «profilering». Er løsningen å ta makta fra kommunikasjonsfolkene og gi dem tilbake til forskerne? Jeg tviler på det. Jeg ville ikke stolt så mye på forskerne heller. Hvorfor? Også forskerne driver i økende grad med selvpromotering i sosiale medier og på personlige nettsteder – der har de allerede kontrollen. De forholder seg til den nye virkeligheten innenfor akademien med mer konkurranse, kommers og midlertidighet.

Så hva er alternativet? Det første jeg ville ha gjort, er å stryke ordene profilering og merkevarebygging fra universitetsvokabularet. Jeg ville definert kommunikasjonsoppgavene som journalistiske. Ville du stolt på et nettsted med overskrifter som «UiB med utviklings-suksess i Zambia», «UiB tar eit nasjonalt språkansvar» og «Imponert av havforskninga ved UiB»? Jeg tviler på det. (Dette var forresten ekte eksempler fra UiBs forside.) Kritisk

journalistikk om egen virksomhet med Vær varsom plakaten som rettesnor vil kunne gjenopprette tilliten. Den ville også være en kur mot takeprat. Universitetsavisene som På Høyden og Uniforum gjør allerede en del av denne jobben. Hvorfor ikke styrke disse redaksjonene på bekostning av PR-avdelingen?

Denne omprioriteringen ville antakelig også glede mange kommunikasjonsrådgivere.

Virkeligheten er ikke svart-hvitt. Mange kommunikasjonsrådgivere er innerst inne ikke PR-folk, som journalister som gjerne skulle gjort noe mer meningsfullt enn å presentere hvilket som helst institutt som verdensledende. Mange klarer å gjøre dette, faktisk. Også i dagens akademien er det mulig å drive med seriøs journalistikk hvis man insisterer.

Da jeg for eksempel for et par år siden ble spurt om jeg var interessert i et vikariat som informasjonsmedarbeider, gjorde jeg klart at jeg ikke kom

til å profilere hverken enkelte forskere eller instituttet. Jeg er jo journalist! Dette gikk instituttet med på. Da Forskningsrådet publiserte en kritisk evaluering av antropologifaget, kunne jeg uten problem publisere et kritisk intervju med instituttlederen. De andre antropologi-instituttene, blant annet i Bergen, nevnte i sin omtale av evalueringen i gammel Pravda-stil bare de positive delene og sensurerte resten.

Men man trenger ikke alltid å insistere heller. De to forskningsprogrammene jeg har jobbet for som frilanser de siste ti årene, har vært mer opptatte av å ha inspirerende tekster på nettsidene sine enn å stå fram som «verdensledende».

Istedenfor å diskutere hvem som er best til å kommunisere forskning, bør vi kanskje snakke mer om hvordan vi best kan reversere kommersialiseringen av akademien.

AV
LORENZ KHAZALEH,
sosialantropolog og
frilansjournalist, Oslo

«Det første jeg ville ha gjort, er å stryke ordene profilering og merkevarebygging fra universitetsvokabularet.»

Gjesteskribentene skriver
sant og subjektivt om forskning.
De faste gjestene er John Peter Collett,
Hanne Sigrun Byhring, Oddveig Storstad
og Lorenz Khazaleh.

Trenger åpen debatt

Tåler ikke lakseforskningen en offentlig debatt om kvalitet og kvalitetssikring?

LAKSEFORSKNING: «Kunnskapsmonopol kan pervertere fagkunnskapen. Det kan tusen sprikende forskningsrapportar frå ulike miljø og gjere». Dette er et overraskende understatement fra redaktøren i Forskerforum i hans siste leder. Når havbruksnæringa går til det skrittet å spille opp forskningsmiljøer som for eksempel NTNU, så tror vel ikke redaktøren at næringa på dette viset mener at vi kan kjøpe oss de svarene vi vil ha i den hensikt å ødelegge dagens forvaltningsgrunnlag? Om han ikke tror det – ville det da ikke være naturlig at Forskerforum gikk enda mer i dybden i den hensikt å forsøke å finne ut hvorfor vi til slutt måtte gå til dette skrittet?

Redaktør Kjetil A. Brottveit skriver videre: «Aktørane på feltet er iallfall prinsipielt samde når dei får tenkt seg om: For at forskinga skal vere sanningsstrevande, tillitvekkjande og brukbar, må ho vere fri».

Her vil jeg gå så langt som å si

AV FRODE REPPE, fagsjef for kommunikasjon og næringspolitikk, Norske Sjømatbedrifters Landsforening

«De fleste publiserende forskere kjenner mediefellene.»

at ingen er uenig med redaktøren. Dermed er den logiske slutningen at dette er en avsporing ved at en forsøker å skape en kunstig debatt. Jeg var til stede under møtet der fiskeriministerens første gang uttalte at forskningen måtte bli mer næringsvennlig, og skjønnte godt hva han mente. Forskerne som var til stede, uttrykte klart og tydelig det samme, nemlig at forskningen må gi svar på de spørsmål som sikrer at oppdrett kan vokse på en bærekraftig måte. Konteksten for å si dette under møtet var dermed riktig, men konteksten når det blir sagt i media,

var feil. De fleste publiserende forskere kjenner mediefellene, og det jeg i etterkant undres over, er hvorfor forskerne ville ha «debatten» om den frie forskningen i stedet for den som handler om kvalitet og kvalitetssikring? Er det grunnlag for å tro at deler av lakseforskningen ikke tåler en offentlig debatt om dette?

Siden refererer redaktøren til Geir Lasse Taranger, forskningsdirektør for akvakultur, marint miljø og teknologi ved Havforskningsinstituttet, i det han gjør et forsøk på å hente instituttet inn som følger: «Elementet av fagleg, heiderleg usemje er klart til stades.»

Enhver forsker burde tenke over hva det koster ei næring å bli sammenlignet med klimafornekere, kirsebærplukkere og tobakksprodusenter gjennom ti år. Uansett, nå er vi erklært både faglige og hederlige, og da gjenstår det å se om Tarangers utsagn omsettes

på en slik måte at det får en dempende effekt på ekkoet i de aktuelle lakseforskningsrommene i Bergen og Trondheim. I så fall er det håp om at også unge biologer med en litt annen oppfatning av virkeligheten kan få en karriere som forskere.

Til slutt vil jeg rette fingeren mot elefanten i rommet, nemlig forskningsformidling. Tydeligvis er det mange utenom lakseforskningsmiljøene som tror at forvaltningen av næringer kommer som et resultat av at departementene og politikerne har lest forskningsrapporter. FoU-avdelingen i Nærings- og fiskeridepartementet leser nok rapportene, men deres meninger blir verdiløse idet politikerne samme dag leser i alle landets medier at forskerne har funnet ut at villaksen vil være borte om ti år om ikke noe gjøres med havbruksnæringa. Dette skjedde for åtte år siden, og siden da har samfunnet og næringa i fellesskap tapt mellom fem og ti milliarder kroner årlig grunnet at forskerne gjennom media har holdt ved like en opinion med en politisk slagkraft som ikke engang hadde hjemmel i deres egne forskningsrapporter.

Klima- og miljøminister Vidar Helgesen og fiskeriminister Per Sandberg har nå fått den svært krevende oppgaven å rydde i dette. Jeg regner med at Forskerforum og Forskerforbundet skjønner hvilke politiske konsekvenser det kan få, om da ikke forskningen selv bidrar til at prosessene blir offentlige og transparente?

NIBIO
NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 og er et av Norges største forskningsinstitutt. NIBIO arbeider med landbruk, mat, klima og miljø. Vi leverer forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig. Instituttet eies av Landbruks- og matdepartementet. NIBIO har hovedkontor i Ås i Akershus, har ca 700 ansatte, og er til stede i alle landsdeler.

Forsker – næringsforsyning

Stillingsens hovedarbeidsområde er forskningsoppgaver i pågående prosjekt og oppdrag innen næringsforsyning til korn, belg- og oljefrøvekster.

Stillingen er i Divisjon for Matproduksjon og samfunn, Avdeling Korn og frøvekster. Avdelingen utfører anvendt forskning innen jord- og plantefag, særlig knyttet til arter, sorter, vekstskifte, planteernæring/gjødsling og jordarbeiding/jordstruktur. Avdelingen har en stor prosjektportefølje knyttet til planteernæring og gjødslingsstrategier koblet opp mot avling, kvalitet, miljø og lønnsomhet.

Utvikling av gjødslingsstrategier som kan bidra til reduserte klimagassutslipp og tilpasninger til et framtidig våtere klima, er sentrale forskningsområder.

Arbeidssted: Apelsvoll i Østre Toten

For full utlysningstekst og søknadsskjema, se nibio.no

Søknadsfrist 15.11.2016

nibio.no

FORSVARET

Forsvarets høgskole

Direktør ved Forsvarets høgskole/ Institutt for forsvarsstudier

Vil du sitte i førersetet for videreutviklingen av Institutt for forsvarsstudier?

IFS er en faglig uavhengig institusjon som inngår i Forsvarets høgskole (FHS). Instituttets kjernevirksomhet er forskning, undervisning og formidling. IFS har til sammen ca. 50 ansatte i faste og midlertidige stillinger fordelt på fire sentre.

IFS søker en direktør som vil bidra til å befeste og videreutvikle IFS som et anerkjent fagmiljø nasjonalt og internasjonalt og som en foretrukken samarbeidspartner på sine fagfelt. Direktøren ser god ledelse og kulturbygging som viktige virkemidler for å oppnå virksomhetens mål. Stillingen besettes på åremål for fire år med mulighet for forlengelse etter ny vurdering.

Ring en av de følgende for en uformell og konfidensiell samtale:

- Sjef FHS, kontreadmiral Louise K. Dedichen, 23095700
- Direktør IFS, professor Sven G. Holtmark, 23095921/99092282
- Seksjonssjef IFS, Hild E. Berg, 23095916/91612181

Se full utlysningstekst på www.forsvaret.no/ifs

Søknadsfrist: 13. november 2016

Ber Stortinget droppe oppdragsindikatoren

Regjeringen vil fordele 300 millioner kroner årlig til universiteter og høyskoler gjennom en ny oppdragsindikator for forskning. En dårlig idé av flere grunner, mener Forskerforbundets leder Petter Aaslestad, som ber Stortinget droppe forslaget.

Indikatoren for bidrags- og oppdragsaktiviteter (BOA) er en av endringene i det nye finansieringssystemet for høyere utdanning, som ble lagt fram som en del av forslaget til statsbudsjettet for 2017. Formålet med oppdragsindikatoren er å få universiteter og høyskoler til å samarbeide mer med arbeids- og næringsliv og offentlig sektor.

– Hensikten bak forslaget er god, men innretningen er det ikke. En slik indikator vil ikke øke kvaliteten på norsk forskning, mener Petter Aaslestad. Han er enig med Forskningsinstituttene Fellesarena som mener insentivet vil svekke arbeidsdelingen i norsk forskning.

PechaKucha i Trondheim og Tromsø

I oktober og november arrangerer Forskerforbundet PechaKucha-kvelder i Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø.

Målet med en PechaKucha-kveld er å gi publikum mange engasjerende foredrag på kort tid. Arrangementene er gratis og åpne for alle interesserte. PechaKucha-turneen arrangeres som ledd i Forskerforbundets kampanje Hjerne-kraftverk.

PechaKucha er en underholdende presentasjonsform hvor foredragsholderen har 6 minutter og 40 sekunder på å presentere et prosjekt, og bruker 20 bilder og illustrasjoner til å utdype foredraget. Det

er allerede avholdt arrangementer i Oslo og Bergen, med stort oppmøte.

I november fortsetter turneen:

- 9. november: Trondheim (Studenter-samfundet)
- 30. november: Tromsø (Driv)

Lærerutdannerne får ikke utviklet seg faglig

Forskerforbundet har gjennomført en spørreundersøkelse blant medlemmer i lærerutdanningen. Resultatene er oppsummert i rapporten «Lærerutdannere om lærerutdanning – forutsetninger for kvalitet».

– Også lærernes lærere har behov for faglig utvikling. Får de ikke det, vil ikke regjeringens satsing på lærerkompetanse lykkes. Slik oppsummerer Forskerforbundets leder Petter Aaslestad rapporten.

Hele 56 prosent oppgir å mangle tid og ressurser til faglig oppdatering, samtidig som 57 prosent mener de trenger slike tiltak for å videreutvikle seg som lærerutdannere. For lektorene er tallene enda tydeligere: Syv av ti er misfornøyd med mulighetene for faglig utvikling, mens tre av fire mener de trenger å utvikle seg videre.

Verv en kollega

Bruk vervepostkortene! Sammen med dette nummeret av Forskerforum får du noen postkort som du kan dele ut til kolleger som ikke er medlemmer i Forskerforbundet. Nå tilbyr vi gratis medlemskap til alle nyinnmeldte ut året – inkludert medlemsforsikringen!

I november og desember dobler vi også vervepremien, og alle medlemmer som verver ett eller flere nye medlemmer til Forskerforbundet får et gavekort på 700 kroner per verving. I tillegg er du

med i trekningen av en elsykkel fra Eco-Ride. Les mer på forskerforbundet.no/vervekampanje.

Gunstig boliglån i Storebrand bank

Unio har på vegne av medlemsforbundene inngått et banksamarbeid med Storebrand bank. Gjennom Unios avtale kan Forskerforbundets medlemmer få boliglån fra 1,95 % rente.

- Beste rente på 1,95 % er uavhengig av lånebeløp, inntil 70 % av boligens verdi.
- Du kan låne inntil 85 % av boligens verdi til en svært god rente.
- Renta gjelder både boliglån og lån til fritidsbolig.

De som ønsker å søke eller har spørsmål, kan kontakte Storebrand via storebrand.no/unio.

Hjernekraftprisen 2016

Vi minner om utlysning av Hjernekraftprisen 2016, med svarfrist 14. november 2016. Formålet med prisen er å synliggjøre betydningen av forskning og utviklingsarbeid (FoU) for arbeids- og samfunns-livet. Prisen er en formidlingspris og alle medlemmer kan sende inn bidrag uavhengig av stilling og arbeidssted.

Bidrag kan formuleres i ulike sjangre og medier; i form av en kronikk, et essay, en video, i bilder, eller på andre måter som er egnet til å få frem betydningen av FoU-arbeid. Prisen er på 100 000 kroner. En jury oppnevnt av Hovedstyret kårer de beste bidragene og fordeler prisen blant vinnerne.

Send oss din fortelling om betydningen av FoU-arbeid! Les mer her: forskerforbundet.no/hjernekraftprisen

Fakta om Forskerforbundet

- **Forskerforbundet** er landets største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning og kunnskapsformidling.
- **Forskerforbundet har over** 20 000 medlemmer og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede.
- **Forskerforbundet arbeider** for høyere lønn og bedre arbeidsvilkår for medlemmene.

Kurs og seminarer

Forskerforbundet arrangerer følgende tillitsvalgtkurs i november/ desember 2016:

- 24.–25. november: Kurs i omstilling for tillitsvalgte.
- 29.–30. november: Ledelses-seminar, for medlemmer i lederstilling og tillitsvalgte.
- 1.–2. desember: Kurs om forskningsetikk og opphavsrett, for medlemmer og tillitsvalgte.
- 5.–6. desember: Sektorseminar for tillitsvalgte ved universiteter og vitenskapelige høyskoler
- 6. desember: Seminar om lønns- og arbeidsvilkår for postdoktorer

Program og påmeldingsinformasjon blir lagt ut på forskerforbundet.no/kurs.

Verv en student

Alle medlemmer som verver ett nytt studentmedlem til Forskerforbundet i 2016 er med i trekningen av vervepremier. Du får ett lodd per verving. Hovedpremien er en MacBook Air. Les mer på forskerforbundet.no/student.

**FORSKER
FORBUNDET**

Følg oss!

facebook.com/forskerforbundet
twitter.com/Forsker

@forskerforbund

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE 2016–2018: Petter Aaslestad, NTNU (leder), May-Britt Ellingsen, NORUT Tromsø (nestleder), Ellen Karoline Dahl, UiT Norges arktiske universitet, Tom Roar Eikebrokk, Universitetet i Agder, May-Britt Ellingsen, NORUT Tromsø, Brita Haugum, Akershus universitetssykehus, Kristian Mollestad, Presteforeningen, Steinar Vagstad, Universitetet i Bergen, Kristin Ran Choi Hinna, Høgskolen i Bergen (1. vara), Rolf Borgos, Høgskolen i Lillehammer (2. vara), Inger Auestad, Høgskolen i Sogn og Fjordane (3. vara)

SEKRETARIATET: **Generalsekretær:** Hilde Gunn Avløpp. **Stab:** Spesialrådgiver Frank O. Anthun, kommunikasjonsleder Lars Kolltveit, informasjonsleder Unn Rognmo. **Arbeidslivsavdelingen:** Avdelingssjef Bjørn T. Berg, fagsjef Jorunn Dahl Norgård, spesialrådgiver Jon W. Iddeng, spesialrådgiver Kari Folkenborg, forhandlingssjef Jorunn Solgaard, rådgiver Andreas Christensen, spesialrådgiver Kjetil Mørk, seksjonsleder/advokat Ann Turid Opstad, advokat Stine Nordgren Johannessen, advokat Hildur N. Nilssen, advokat Mariann Helen Olsen, advokat Jannicke Ryun Sæther. **Organisasjonsavdelingen:** organisasjonssjef Joar Flynn Jensen, organisasjonskonsulent Natasa Duric, rådgiver Synne Freberg, organisasjonskonsulent Nina Fjeld, rådgiver Renate Storli. **Administrasjonsavdelingen:** administrasjonssjef Birgitte Olafsen, arkivleder Kristine K. Brox, IT-konsulent Inger Marie Højfeldt, seniorrådgiver Aina Nilssen, økonomiansvarlig Marit Sletner, økonomikonsulent Siri Johannessen, regnskapskonsulent Bjørn Jensen, regnskapssekretær Karin Haug, seniorkonsulent Linda Pettersson, førstesekretær Hans Askildsen, konsulent Brit Helen Hesselberg, førstesekretær Rita Kvæl, førstesekretær Tore Sandnes.

Er vi klare for nytt regelverk?

AV BIRGITTE
OLAFSEN,
administrasjonssjef i Forskerforbundet

I begynnelsen av 1990-årene ble Internett åpnet for kommersiell bruk. Etter at World Wide Web ble oppfunnet i 1991, ble nettet et viktig hjelpemiddel for informasjonsspredning, kommunikasjon, handel og forvaltning. Nettet fikk en eksplosiv økning i utbredelse, og er fortsatt i vekst. Kravet til sikker lagring og utveksling av informasjon har blitt skjerpet.

Digitaliseringen av samfunnet utfordrer våre arbeidsformer og Forskerforbundets forvaltning av informasjon. Økt globalisering gjør at vi stadig jobber mer «fleksibelt», kommuniserer mer og gjennom flere kanaler. Bruk av skytjenester er en av nyvinningene som gir fleksibilitet, men som også stiller større krav til aktsomhet med tanke på personvern hensyn.

I takt med de stadig flere digitale nyvinninger, stiger også våre krav til utstyr og systemer for å utnytte mulighetene. Det har de siste årene vært investert i avanserte IT-plattformer og arbeidsverktøy for å imøtekomme brukernes behov og stadige endrede bruksmønstre. Med dette følger også at håndtering av personopplysninger har fått et økende fokus i forbundet spesielt med tanke på hvordan, hvor og hva man lagrer av informasjon.

Forskerforbundet har de senere årene lagt stor vekt på håndtering av personopplysninger og inviterer blant annet til dagskurs i praktisk lokallagsarbeid to ganger i året hvor personvern er et tema. Forbundets personvernombud holder der innlegg om de viktigste reglene knyttet til

«De nye reglene gir flere og strengere plikter enn før.»

håndtering av personopplysninger. Formålet er å øke bevisstheten knyttet til personvern slik at personopplysninger blir behandlet i samsvar

med grunnleggende personvern hensyn, herunder behovet for privatlivets fred og tilstrekkelig kvalitet på personopplysninger.

I 2018 får Norge nye personvernregler. Da vil EUs forordning for personvern erstatte dagens regelverk. Alle virksomheter som behandler personopplysninger om egne ansatte, medlemmer eller andre, må følge de nye reglene.

De nye reglene gir flere og strengere plikter enn før. Brudd på personvernlovgivningen vil kunne få store økonomiske konsekvenser. Systemer og løsninger må blant annet oppfylle prinsippene om innebygd personvern, det vil si å ta hensyn til personvern i alle utviklingsfaser. Rammeverk og rutiner for å vurdere personvernkonsekvenser må på plass, og systemene som benyttes, må være tilpasset overføring og mottak av personopplysninger. I tillegg må systemene sikre konfidensialitet, integritet, tilgjengelighet og robusthet slik at krav til håndtering av personopplysninger ivaretas. For å møte disse endringene bør vi begynne å forberede oss på de nye personvernreglene allerede nå.

Den teknologiske utviklingen krever både oppgraderte systemer og oppdatert kompetanse, og krav til håndtering av personopplysninger vil i større grad prege arbeidet. Selv etter en nylig oppgradering av medlems-systemet skjer det endringer som fører til at nye løsninger må på plass. Dette utfordrer oss, men vi skal gjøre vårt for å være så godt forberedt som mulig når endringene i det nye regelverket trer i kraft.

Faste innlegg fra generalsekretær Hilde Gunn Avløpp, administrasjonssjef Birgitte Olafsen, avdelingssjef Bjørn T. Berg og organisasjonssjef Joar Flynn Jensen

Et forbund for internasjonal solidaritet?

AV ROLF BORGOS,
varamedlem i
Forskerforbundets
hovedstyre

Den store migrasjonsbølgen som har truffet Europa og Norge de siste årene, berører oss alle, også oss som arbeider innenfor organisasjonslivet, i utdanningsfeltet, inkludert høyere utdanning.

Den store flyktningstrømmen over Middelhavet kan ikke stoppes med gjerder, intoleranse og stengte grenser. Krigen som pågår i Syria på femte året, gjør at millioner av mennesker flykter fra sitt land, fra sine hjem, fra sine familier. Mange unge ser til Europa, ser muligheter for utdanning og arbeid.

I september 2016 reiste Unios forbund innenfor helsefeltet, utdanningsfeltet og politiet til Brussel for å lære mer om aktuell europeisk flyktning- og migrasjonspolitikk, og om hverandres arbeid på dette feltet. Forskerforbundet var med i delegasjonen. Det ble også gitt informasjon om hvordan den europeiske fagbevegelsen (ETUC) ser på flyktningestrømmen i Europa, hvordan EU har taklet dette det siste året, og om Tyrkia-avtalen. Unio har sammen med partene i arbeidslivet her hjemme undertegnet en samarbeidsavtale om integrering av innvandrere og flyktninger i arbeidslivet.

Under representantskapsmøtet i Forskerforbundet i oktober 2015 tok undertegnede sammen med hovedtillitsvalgt ved UiO Kristian Mollestad initiativ til en resolusjon for solidaritet med flyktningene. Etter en kortere diskusjon ble den vedtatt. Som delegat til representantskapsmøtet undret jeg meg over at det oppsto motstand i en slik sak som handlet om INTERNASJONAL SOLIDARITET. Noen innvendte at dette var partipolitikk, og at det ble utfordrende. Men er ikke alt Forskerforbundet tar opp i sine uttalelser overfor politiske partier og den til enhver tid sittende regjering når det gjelder lønns- og arbeidsforhold for forbundets medlemmer, politikk? Jeg hører da noen sier: Men Forskerforbundet fører ikke partipolitikk? Nei, det gjør de ikke, og det skal de heller ikke gjøre. Men er INTERNASJONAL SOLIDARITET i dag partipolitikk?

Ville det ikke være naturlig for et forbund som Forskerforbundet å se utover landets grenser, hvor akademikere ikke har sikre lønns- og arbeidsvilkår? Ønsker vi ikke at undervisnings- og forskningsansatte ved universiteter i Tyrkia, i Spania og i Colombia også skal ha sine arbeidsvilkår tuftet på internasjonale rettigheter innenfor arbeidsliv og samfunn? Ønsker vi ikke at de skal ha de samme rettighetene i arbeidslivet som vi har kjempet fram igjennom mange tiår, og som Forskerforbundet har stått i første rekke for å forsvare overfor sine medlemmer i Norge?

Forskerforbundet har erfaringene, kompetansen og medlemmene som vil kunne støtte opp om kampen for et mer rettferdig arbeidsliv innenfor forskning og utdanning globalt i dag.

Så er det nye utfordringer som møter oss her i Norge når vi tar imot flyktninger og asylsøkere, og det er det kulturelle og religiøse. Det går nå en diskusjon om uniformering i de politiske partier, men også i høyere utdanningsinstitusjoner: om vi skal forby studenter å bære nikab eller burka i undervisningssammenheng. Noen rektorer stiller her spørsmålet om menneskerettigheter og ytringsfriheten i så fall brytes. Men hva mener Forskerforbundet i en slik sak?

Det overveldende flertallet av Forskerforbundets medlemmer er etnisk norske. Når vi nå skal ha som mål å få flere medlemmer, så kunne kanskje et signal om at Forskerforbundet har INTERNASJONAL SOLIDARITET i sine vedtekter, ha en virkning? Jeg ønsker å fremme forslag til endring av Forskerforbundets vedtekter på representantskapsmøtet i 2018, og da håper jeg at det kan gis støtte til et forbund som gjenspeiler INTERNASJONAL SOLIDARITET!

Tar du som medlem utfordringen på neste representantskapsmøte?

Hjernekraft og PechaKucha

I Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø arrangeres det i løpet av høsten PechaKucha-kvelder, i regi av Forskerforbundets hjernekraftkampanje. Stappfullt hus og høy stemning preget premieren i kjelleren på Chateau Neuf i Oslo.

Begrepet «PechaKucha» har relativt nylig blitt en del av undertegnede vokabular. For dem av våre medlemmer som har et forhold til PechaKucha tilsvarende mitt eget for noen måneder siden, kan det være greit med en ørliten leksikalsk utlegning. *Store norske leksikon*, på nett, har dessverre ingen artikkel om emnet, så vi må støtte oss på konkurrenten, Wikipedia.

Japanske arkitekter

PechaKucha (begge ordene uttales med «tsj-lyd») er japansk og skal bety «lyden av folk som snakker». PechaKucha-kveld er «en presentasjonsform og et kulturarrangement der programmet består av opptil 12–14 korte multimedia-presentasjoner. Hver deltager kan vise 20 bilder, men bare bruke 20 sekunder på hvert». Den stramme formen er ufravikelig.

Fenomenet var opprinnelig en arena for ideutveksling mellom designere og arkitekter, og ment som en motvekt mot arkitekters hang til for mange ord. Det ble utarbeidet i Tokyo i 2003 og har spredt seg til mer enn 600 byer. Samtidig er konseptet utvidet til å gjelde blant annet kunst og forskning. I flere norske byer har man allerede rukket å utvikle tradisjon for fenomenet. Det arrangeres jevnlig PechaKucha-kvelder på NMBU på Ås, og ved Norsk design- og arkitektursenter i Oslo.

Underholdningsformen

Under premieren i Oslo fikk vi som publikum i rask rekkefølge innsikt i underernæring hos eldre, kobberhandelens betydning for endring av matlaging på 1700-tallet og testiklenes spesielle plassering – for bare å ha nevnt noen av temaene. Fascinerende var det at salens gjennomsnittsalder så ut til å ligge nærmere et par tiår under gjennomsnittsalderen i Forskerforbundets medlemsmasse. Den direkte kontakten mellom salen og ord og bilde fra scenen skapte lydhørhet, entusiasme og stor respekt for de velformulerte kunnskapsarbeiderne. Kunnskap ble til underholdning: ikke forenklet eller forflatet, men tvert om spisset og skjerpet. Det er lett å underskrive på Wikipedias statement om at presentasjonene blir konsentrerte og underholdende, takket være formatet.

At PechaKucha stammer fra samme kultur som Haiku-diktningen er kanskje ikke en tilfeldighet. Et haikudikt består av 3 verselinjer med til sammen 17 stavelser (fordelt 5–7–5), diktet må dessuten inneholde et årstidsord. Haiku-diktningen har vært produktiv siden 1600-tallet og er fremdeles en populær form. Innenfor kreativitetsteori hevdes det ofte at de beste ideene fremkommer når betingelsene rundt er svært rigide. Det er paradoksalt nok ikke slik at de beste ideene kommer når alle rammer er frie. PechaKucha-kvelder synes å bekrefte denne teorien.

Lokal og individuell hjernekraft

I løpet av et par dager i oktober hadde jeg gleden av å besøke lokallagsledelsene ved Stiftelsen Norsk Folkemuseum i Oslo og Havforsknings-

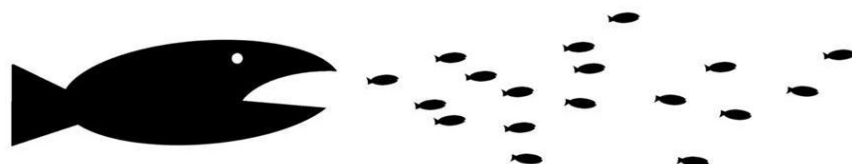
AV PETTER AASLESTAD,
leder i Forskerforbundet

«Kunnskap ble til underholdning: ikke forenklet eller forflatet, men tvert om spisset og skjerpet.»

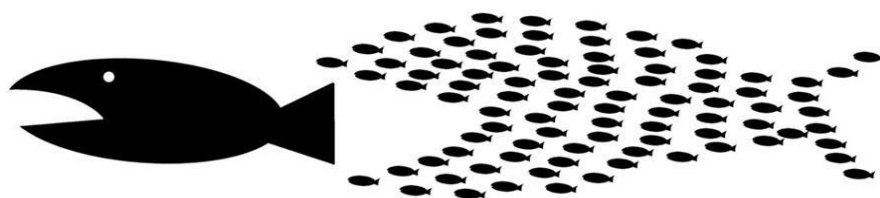
instituttet, StormGeo og Kode i Bergen. Det er avgjørende for Forskerforbundets videreutvikling å holde god kontakt mellom det lokale og det sentrale leddet. I denne runden ble jeg blant annet slått av hvor ulikt tariffarbeidet ble erfart, avhengig om man er organisert i Virke, Staten eller Spekter (eller stod uten avtale).

Fagligheten til de enkelte kommer alltid spontant til syne i løpet av disse møtene. Denne gang fikk jeg unike innblikk i hvordan en meteorolog arbeider, hvor viktig havforskningsfartøyene er for videreutviklingen av fiskerinæringen, og hvor tett kuratering og formidling av utstillinger henger sammen.

Forskerforbundets medlemmer bidrar, enkelt sagt, til å realisere kunnskapssamfunnet. Verden omkring oss må få det fortalt. Det er hjernekraftkampanjens credo. PechaKucha-kvelder er som skapt for et slikt formål. Under lokallagsbesøkene spontane samtaler erfarer jeg også at kampanjens credo ligger latent i våre enkeltmedlemmers bevissthet. Vi bør hjelpe hverandre til å løfte den tydeligere frem.

Don't panic.

Organize!

Nå tilbyr vi gratis medlemskap til alle nyinnmeldte ut året!

Kunnskapsarbeider? Meld deg inn i Forskerforbundet og få gratis medlemskap ut året!

Forskerforbundet tilbyr gratis medlemskap ut året, med vår obligatoriske medlemsforsikring inkludert. Forsikringspakken består av livs-, uføre-, ulykkes- og kritisk sykdomsforsikring og koster ordinært 144 kr./mnd.

Verv en kollega!

I november og desember dobler vi verdien på vervepremien!

Alle som verver et nytt medlem får vervepremie i form av et gavekort på 700 kroner.

I tillegg er du med i trekningen av en elsykkel fra EcoRide til en verdi av kroner 14.990.

Mer informasjon om medlemskap i Forskerforbundet, medlemsfordeler og innmeldingsskjema finner du her: forskerforbundet.no/blimedlem

**GRATIS
MEDLEMSKAP
UT ÅRET!**

Gyldig til 31.12.16